

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MART 1965

İÇİNDEKİLER:

Topkapı S. M. Türk Padişahları Giyimleri Seksyonu
Karagöz'de «Muhavere»

Macide GÖNÜL
Metin AND

İnsan Organları Ü. Atasözleri ve Deyimler

Hayret M. TÜRMEN

Saz Şairleri : Yozgatlı Zemini

Mahmut İŞİTMAN

Konya Yemekleri (II)

Selçuk ES

Folklorcularımız : Metin And

Bora HİNÇER

Giresun, Türküleri, Mânileri ve Aşiklar

Sadi Yaver ATAMAN

Cönklerden Derlemeler : Kâtibi (III)

Cahit ÖZTELLİ

Hatay Ağzı'nın Gramer Özellikleri (2)

Cevher İhsan MISKIOĞLU

Nevşehir Nar Köyü'ne Ait Bir Araştırma

Haydar CENGİZ

Bayburt Aşiklar Bayramı : Aşık Hicranı'nın Şiirleri

M. K. YANBEY

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 188

KURUŞ : 100

İSTANBULDA AYDA BİR DİGËR ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

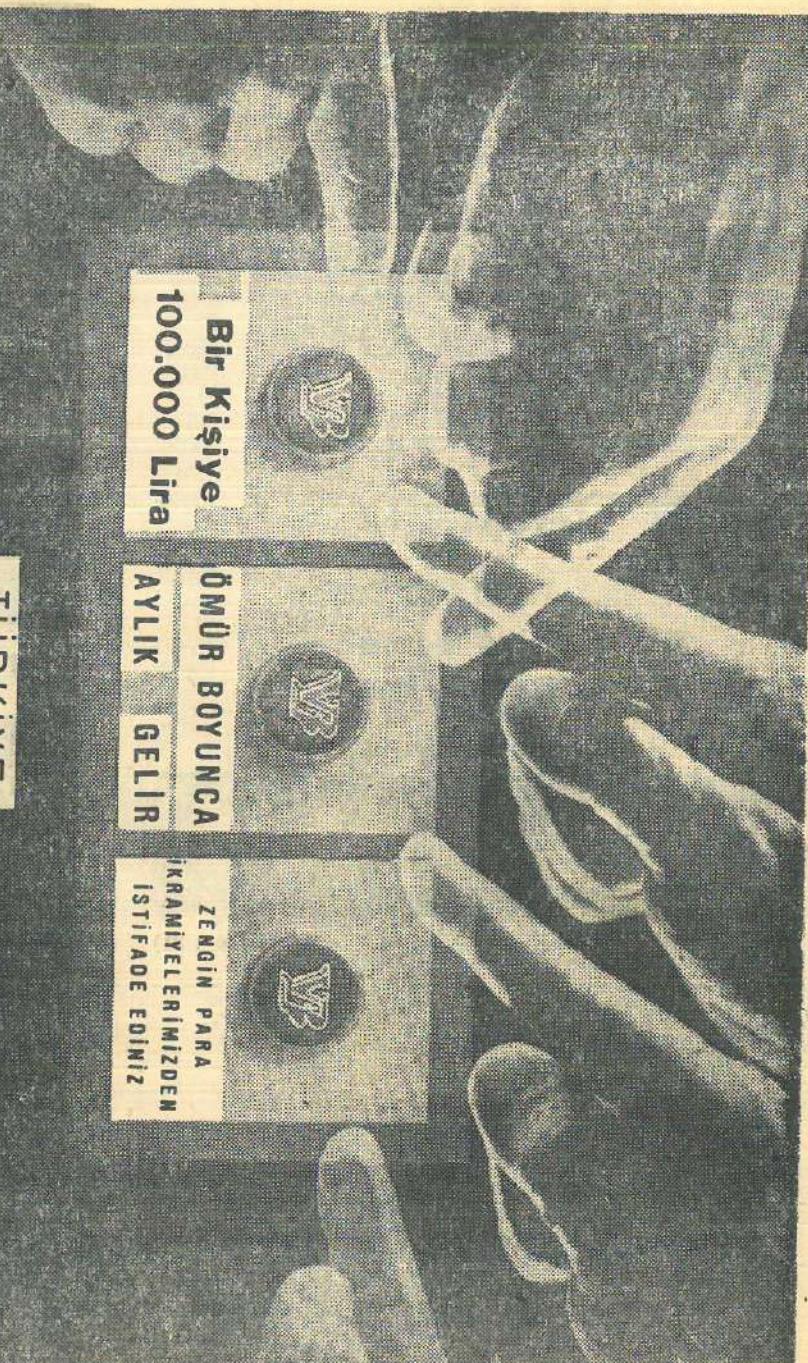
VAKIFLAR BANKASI

TÜRKİYE

Bir Kişiye
100.000 Lira

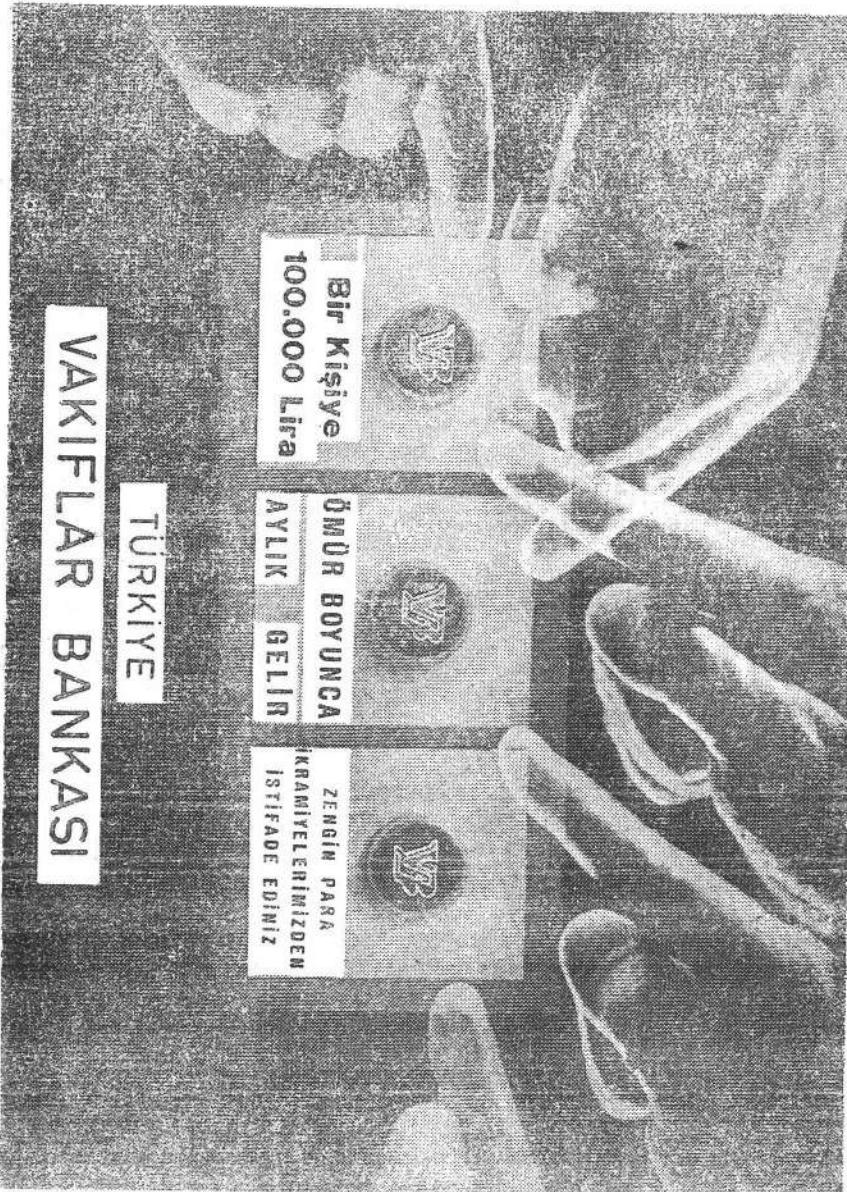
ÖMÜR BOYUNCA
AYLIK GELİR

ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİNİZDEN
İSTİFADE EDİNİZ

Hıfzı KOF

21158041 THB I

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

MART 1965

İÇİNDEKİLER:

Topkapı S. M. Türk Padişahları Giyimleri Seksiyonu	Macide GÖNÜL
Karagöz'de «Muhavere»	Metin AND
İnsan Organları Ü. Atasözleri ve Deyimler	Hayret M. TÜRMEN
Saz Şairleri : Yozgatlı Zeminî	Mahmut İSITMAN
Konya Yemekleri (II)	Selçuk ES
Folklorcularımız : Metin And	Bora HİNÇER
Giresun, Türküleri, Mânları ve Aşıklar	Sadi Yaver ATAMAN
Cönklerden Derlemeler : Kâtibi (III)	Cahit ÖZTELLİ
Hatay Ağzı'nın Gramer Özellikleri (2)	Cevher İhsan MİSKİOĞLU
Nevşehir Nar Köyü'ne Alt Bir Araştırma	Haydar CENGİZ
Bayburt Aşıklar Bayramı : Aşık Hicranî'nın Şiirleri	M. K. YANBEY

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 188

KURUŞ : 100

YAT : Rıfat Kürüklu

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar

MEMLEKET DİSİ
BANKA İŞLERİNİZ

icin de

TÜRK TİCARET BANKASI
HİZMETİNİZDEDİR

(Folklor : 25)

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIGINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET
**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 864 — 26)

(Folklor : 27)

12.3 Mart 1966 / **TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 188

MART 1966

YIL: 16 — CİLT: 9

TOPKAPI SARAYI MÜZESİNDEN AÇILAN
Türk Padişahları Giyimleri Seksyonu

Yazar : Macide GÖNÜL

X 1964 de Topkapı Sarayı Müzesinde Emanet Dairesi ile birlikte yeniden tanzim edilen Padişah Elbiseleri Seksyonu da açılmıştır. Daha önce Hirka-i Saadet Dairesine bitişik ve evvelce Has Odalara (Hirka-i Saadete bakanlara) tahsis edilmiş bulunan ve Has Odaların tamiri ile genişletilerek kumaş Seksyonunu yapılan yerde birçok kumaş parçaları ile birlikte bazı Padişah Kaftanları da teşhir ediliyor. Sonradan görülen lüzum üzerine yeniden elden geçirilen bütün kumaşlar depoya kaldırılmış ve bu arada kıymetli padişah elbiseleri de başı başına bir Seksyon teşkil etmek üzere yeniden tanzim olunarak Topkapı Sarayı'nın Seferli Koğusu denilen ve bundan evvel yazı ve iglemeye Seksyonu olan yerde teşhire arz otunmuştur. Halen bina iç içe iki büyük salondan ibaret olup bugünkü şeklini 1859 tarihinde Abdülmecit zamanında almıştır. Binanın tarihçesine bakılırsa Fath devrine kadar gider. O zamanlar bu bina büyük oda, Meşkhanе ve Hamam camekânı denilen odalardan mülrekkepti. Daha sonraları bina tadile uğramış 1806 da I. Ahmet tarafından burada Seferli Odası teşkilatı kurulmuş, 1818 de III. Ahmet zamanında Seferli Koğusu büyütüllererek Enderun Kütiphanesinin yerinde bulunan II. ci Selim'in Köskünden çıkarılan yeşil somaki sütunlar da binanın önde getirilmiştir. 1916 da V. nci Mehmet Reşad'ın Se-

ferli Koğusunu lağv etmesi ile bina yeniden tadil ve tamir görmüş ve nihayet 1923 de Cumhuriyetle Topkapı Sarayı Müze yapılınca burası Çini Hazinesi olmuştur. II. Dünya Savaşıından sonra da bu kısım yeniden tamir edilmiş ve bu defa içtaki salon İşleme ve dıştaki ise Yazı salonu olarak kullanılmıştır. Şimdi iki salon da Padişah Elbiselerine tahsis edilmiş bulunuyor.

Burada Fatih'ten itibaren birçok padişah elbiseleri ihtimamla yaptırılan camekânlar içinde muhafaza edilmektedir. Elbiselerin hemen hepsi en nadide kumaşlardan yapılmıştır. Bir, iki 15. nci yüzyıl parçası müstesna elde mevcut en eski kumas numuneleri 16. nci yüzyıla kadar. Yine Osmanlı İmparatorluğu boyunca bir çok kumaş müesseseleri kurdugu ve bu hususta genis bir teşkilatın干事创业 tarihi vesikalardan anlaşılmaktadır. Diğer sanatlarda olduğu gibi dokumacılığın da en parlak devri 16. nci yüzyıl olmuştur. Bu konuda en önemli tarihi belgeleri padişah elbiseleri teşkil eder. Bu itibarla elbiseleri iyice anlayabilmek için kısaca kumaş nevileri ve hususiyetleri üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Elde bulunan parçalardan ve bazı tarihi vesikalardan anlaşıldığına göre birçok kumaş nevileri vardır. Bunlardan en önemlilerini

kemha, çatma, diba, atlas, kadife, seraser, gezi, kutnu, zerbaft v.s. teşkil eder. Bilhassa padigah elbiseleri için kemha, çatma, atlas, kadife, seraser ve gezinin kullanıldığı görülmektedir.

Bunlardan Kemha: Kalınca dokunmuş ipkekli bir kumaştır. Kemhamın sırma ve simle dokunmuş olanları da vardır. Bu sebeple burlara altın manasına gelen müzehheb veya gümüşlü manasına olan simli kemha da tabir edilir. Kemhalar desen ve renk çeşitleri itibarıyle kadife ve çatmalardan daha zenginidir. Bunlar desenlerine göre yeknesak, çiçekli, nakışlı, dürenk yani iki renkli kemha v.s. isimler aldığı gibi dokundukları yerin adına göre de Bursa kemhası İstanbul kemhası, Amasya kemhası, Şam kemhası, Gülistanı kemhası gibi isimler de alır. Kemha pañışah elbiselerinde çok kullanılmış olan zarif bir kumaştır. Müzede desen itibarıyle pek nadide ve kıymetli parçalar bulunmaktadır.

Çatma: İpekle dokunan ve ekseriya kabartma çiçekli bir nevi kadife kumaştır. Daña doğrusu zemin ipek olup çiçekler kabartma kadifedir. Bilhassa 16. ve 17. yüzyıl yatınaları çok makbuldür. Çoğu lale desenlidir. Topkapı Sarayı'nda III. nci Murad'a ait bir elbise kayda değer. III. nci Ahmet ve Damat Ibrahim Paşa zamanında dokunan çatmaları Ahmedîye adı verilmiştir. Bundan başka dokundukları yerlere göre de bu kumas Üsküdar, Bursa, Bilecik ve Aydos çatmaları ismini alır. Çatma mobilya malzemesi olarak da çok kıymetlidir. Eskiden bunlardan bir çok yastık, sedir örtüleri v.s. yapıldı. Bilhassa Üsküdar'ın döşemelik kabartma çiçekli çatmaları meşhurdur. Bunlar muayyen bir en ve boyda dokunurdu, umumiyetle çatmaların boyları 14 zira takriben 9 kürsür metre (1 zira 70 cm. kabul edildiği takdirde), enleri de (yastıklık çatmaların) 1 1/4 endaze (takriben 80 kürsür cm.) olarak hesaplanır. 16. ve 17. yüzyıllardan kalma pek kıymetli çatmalar mevcuttur. Bunlar kaftan ve döşemelik olarak çok kullanılmıştır.

Diba: İpek, sırma ve simle dokunmuş bir nevi kumaştır. Bunların geniş dallı multelidir. Desende olanları vardır. Bir Asya kuması olan diba sonradan Avrupa'da imal edilmiştir. Nitakim Venedik dibası meşhurdur. Avrupa dibaları Frenk ve Hindistan'da dokunanlar da Hint dibası diye anılır.

Bu saydığımız eski kumas nevilerinde çok görülen motifler nebatı ve bilhassa çiçeklidir. Başta lale, karanfil ve sümbole gelir.

Atlas: Atkı ve gözlü ipkenten olan parlat, orta incelikte bir kumaştır. Düz ve harenli çeşitleri varır. Eskiden sırmai denilen bir nevi çok makbuldü. Bu kumaştan kaftan, entari, şalvar v.s. yapıldığı gibi kalınca cinsinden yorgan ve yatak takımları da yapılmıştır. Topkapı Sarayı'nda atlas kaftanlar ile yine bu kumaştan yapılmış işlemeli bir çok yatak takımları, yastık, tepsi örtüleri v.s. de bulunmaktadır.

Kadife: İpekle dokunmuş, yüzü tüylü, yumuşak bir kumaştır. Eskiden burlara sırma ve sim karıştırılarak bir çok çeşitleri yapılmıştır. Sade, müzehheb, münakkış, rengin, iplek kadife, çatma-i müzehheb gibi..

Düz ve çiçekli hele yelpazeli ve karanfil, li kadife çatmalar çok meşhurdur. Birların flatları da pahalıdır. En iyi kadife imal edenler arasında yine Bursa, Bilecik ve Aydos gelir. Bilhassa Bursa ve Aydos kadifeleri çok meşhurdur.

Kadifeden, tırkeşden seccadeye kadar her nevi eşya yapılmış ve düz olanların çoğu da işlenmiştir. Bilhassa kaftanlar için ipek tizerine dokunmuş kadifeden çatmalar çok tercih edilmiş olup milhim bir yekün tutar.

Seraser: Ince sırma ve ipkenten dokunmuş bir kumaştır. Bunun Seraseri Müzehheb denen sırma ayri bir nevi olduğu gibi gümüştel yani sim ile dokunanları da vardır. Bu kumasın imalinde kullanılan sırma, sim ve ipek cinsine ve miktarına göre çok iyi ve adı olmak üzere multelik cinsleri bulunur. Sonradan burlara altın ve gümüşün isimleri de verilmiştir. Bu kumaştan kaftan ve kusak yapıldığı gibi kürk astarı olarak da istifade edilmiştir. Topkapı Sarayı'nda bundan yapılmış kaftanlar mevcuttur. Seraser umumiyetle diz desenli kumas ise de sonraları lame zemin tizerine renkli motifler halinde de dokumuştur.

Gezi: İpek ve iplik karışımı hareli bir kumaştır. Umumiyetle ensizdir. Diz olanları da bulunur. Hindistan'da dokunan bir nevi Hint gezisi adını alır. Bu kumaştan elbise ve cübbeler de yapılmıştır. Pañışah elbiseleri igin de kullanılmıştır. Nitakim Iinci Süleyman'a yani Kanuni'ye ait (1494 - 1566) sahibi bir kaftan siyah hareli gezidendir.

Bu saydığımız eski kumas nevilerinde çok görülen motifler nebatı ve bilhassa çiçeklidir. Başta lale, karanfil ve sümbole gelir.

ARASTIRMALARI

Bundan sonra gül, erik, nar çiçekleri, sakallık v.s. yer alır. Çarkı felek de kullanılmıştır. Yapraklıdan uzun ve kıvrımlı yapraklar dikdiki gerek. Meyvelerden nar, elma, çam kozağı, ağaçlardan selvi, hurma, diğer motiflerden yıldız, bulut ve üç benek, meandır v.s. nüfum bir yekün tutar.

Renkler: Başta Türk kirmizi olmak üzere en çok mavi, yeşil, beyaz, bej ve siyah kullanılmıştır. Bundan sonra aseti denilen bal rengi ile sırmai denilen sindikiye yakın rengi de burlara ilâve etmek lazımdır. Bu renklerin ilk asırlarda bilhassa 16 ve 17. nci asırlarda çeşitleri hemen hemen yok gibidir veya pek azdır. Daha ziyade sırma ve simin karışımı ile renklerin belirtilmesi yoluyla gidilmiştir. Hülâsa eski Türk kumaşlarında ve pañışah elbiselerindeki ihtisam, imtizâz motif ve renk ahenginin bir saheleridir.

Simdi salondaki bütün elbiseleri birer birer görelim: Sağdan itibaren birinci duvar hizasında 4 vitrin vardır. Birinci vitrin Fa'tih'in kaftanını ihtiva eder. (1432 - 1481). Desen bakımından bu kaftan çok dikkati çeker. Üstü aşağıya kadar açık olmakla beraber ancak bele kadar olan kısmı sık düğmeli dir. Kaftan kemhadandır. Desen, sarımtıraş krem zemin tizerine işlenmiş, ortasını küçük kırmızı bir çiçek etrafına sıralanmış, lale ve karanfil dallarının doldurduğu büyük yıldızlar ile burların etrafını çevreleyen bulut motiflerinden mirekkeptir. Öyle ki bu bulut motifleri büyük kareler teşkil eder. Her karenin yanlarında ve üstündeki köşelerinden yıldız doğru büyük lale ve aşağıdaki köşesinden ise küçük bir saksıdan çıkan karanfil dalları uzanır. Yıldızların uğurunu yücede getiren küçük üçgenlerin içeriği ise nokta halinde sırmalı küçük karelerle tamamen doldurulmuştur. Kaftanın önünde düğmelerin iliklendiği kısmında göğüs baştan başa kaplayan ince serifler uzanır. Düğmeler bu seriflerin üzerine dikilmiştir. Kolların öne gelen ağız kısımları ay bisiminde oyuntuludur. İki açık sarı ipek astarlıdır. (Resim: 1). Kaftanın yanında bir de kılıç vardır.

2. nci Vitrinde kemhadan yapılmış II. Bayezid'in (1448 - 1512) siyah zemin tizerine büyük yaprak ve çiçeklerden mirekkeptir. Güzel bir kaftan, vitrin 3 de Selim I'in (1470 - 1520) givres zeminli ve sırmalı jine kemhadan büyük çiçek motifli elbiseleri ve 4. nci vitrinde ise, Süleyman I (1494 - 1566) ait koyu laci-

vert tizerine kendinden kabartma desenliげziden bir elbisesi bulunmaktadır. Yandaşı duvar, yani ikinci duvar boyuncaya uzanan üç vitrinden 5. nci yi teşkil eden vitrinde II. nci Selim'in (1524 - 1574) yeşil zemin tizerine sırma ve simle dokunulmuş yeknesak kılıçlık

Resim : 1

ayrısalon duvarlarından üçüncü duvarın devamı sayılan dördüncü duvar boyunca 6 vitrin sıralıdır. Bunlardan 12. nci vitrinde teşkil eden 1. nci vitrinde beyaz, kendinden çiçekli seraser denilen kıymetli kumastan Sultan İbrahim'in (1615 - 1648) kaftanı, vitrin 13 de Mehmed IV (1642 - 1693) ün çatmadan manmül çok büyük daire motifli kırmızı kaftanı, 14. ncı vitrinde de Süleyman II (1642-1691) ye ait kırmızı atlatacak büyük lale ve ay motifli elbiseleri, 15. ncı vitrinde Ahmet II (1643 - 1695) nin krem atlas üzerine tahanı renkteki büyük daire motifli elbiseleri, vitrin 16 da Mustafa II (1664 - 1703) nin düz krem atlatacak kaftanı ve vitrin 17 de yine krem atlatacak kendinden üs sırada ince zıpkı desenli, Ahmet III ün (1673 - 1736) kaftanı bulunmaktadır. Beşinci duvarı teşkil eden ve kapidan girilince solda kalan duvara yakın yerde ise dört vitrin yerleştirilmiştir. Burada 18. ncı vitrin olan 1. ncı vitrinde Mahmut I (1696 - 1764) in açık bal renkli düz ipek kadifeden kaftanı, 19. ncı vitrinde Osman III (1699 - 1757) ün kırmızı, mavi, beyaz ipek ve sırma ile dokunmuş kemhadan çok büyük yaprak ve stilize nar motifli kaftanı, yanındaki 20. ncı vitrinde III. ncı Mustafa (1717 - 1774) ye ait krem renkli geziden harel kaftanı, ve nihayet 21. ncı vitrinde teşkil eden bu duvar hizasındaki son vitrinde Abdülhamit I (1725 - 1789) in gül kurusu reninde düz atlatacak kaftanı görülmektedir. Altıncı ve birinci bölmenin son duvarı olan kapidan girilince soldaki duvarda ise altı vitrin yer alır. Bunlardan 1. ncı fakat adet itibarıyle 22. ncı olan vitrinde Selim III ün (1761-1808) güvez renkli geziden harel bir kaftanı, 23. ncı vitrinde IV. ncı Mustafa (1779 - 1808) ya mahsus düz kırmızı kadifeden bir kaftanı gelir. Bundan sonraki vitrinlerde ise Osmanlı tarihindeki büyük bir kıyafet inşâbinin başlangıcı telâkki edilen pantolon ve ceketler göze çarpar. Nitelik 24. ncı vitrinde II. ncı Mahmut'un (1785 - 1839) ilk garplasma numunesini gösteren moromusu yüzünden ve yanları sırma serili pantolonu ile önlere sırma sırma ceketin mürekkep elbiseleri, bunun ilk ve en güzel hır örnegini vermektedir.

Bunu takip eden devirlerdeki kıyafetler de aynı şekildedir. Vitrin 25 de Abdülmecid'e ait (1823 - 1861) siyah yünden sırma gizgili pantolonu ile önlere sırma süslü ceket, vitrin 26 da Abdülaziz (1830 - 1876) e atf olunan beyaz ince yünden mintan ile beyaz ve güvez renginde

gizgili kolsuz bir yelek, deve tüyü renginde işlemeli bir terlik ve 27. ncı vitrinde bulunan Murat IV (1840 - 1904) ün yanları kırmızı ince serili pantolonu ile sırma işli ceketinden ibaret bir takım elbise duvar kenarındaki vitrineri tamamlar.

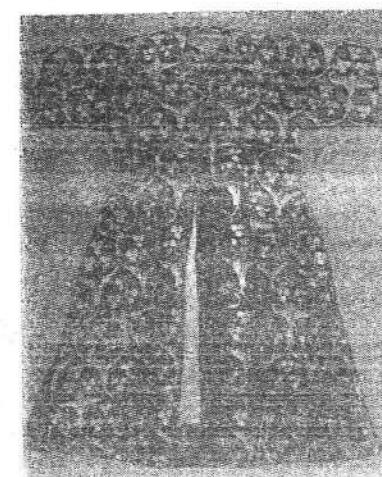
Birinci salonun ortadık vitrinlerine gelin; ce: Bunlardan kapidan girilince sağ tarafta, ki birinci duvar hizasında dikine duran iki vitrinin birincisinde Fatih (1432 - 1481) in kırmızı çatmadan çiçek desenli harika bir kaftanı teşhir edilmektedir. İkişer bulut çizgisinin vücuta getirdiği büyük karelerin içlerini altısar nar ve laleden mürekkep motiller doldurur. Ikinci vitrinde II. ncı Bayezid'in büyük yaprak ve dal motifli kırmızı kemhadan kaftanı, ve bunların karşısına bulunan diğer iki vitrinde ise Selim I (1470 - 1520) e ait üç benek motifli lâcivert güzel bir elbiseleri ile (Resim: 2) 16. ncı yüzyıldan kalma büyük çiçekli kırmızı kemhadan bir kaftan görülmektedir. Dig kapidan girilince salonun solda kalan bölümünde ayakta duran altı vitrin göze çarpar. Bunlardan sağdakilerden I. ncisinde III. ncı Murad'ın, tersini gösteren tahanı renk deriden olup üzerinde ince beyaz deri bilyelerle tutturulmuş kumas motiflerden mürekkep gri kürklü kaftanı, Murad IV (1609 - 1640) ün kırmızı kemhadan büyük bulut ve benek motifli kaftanı ile, yine beyaz kendinden çiçek desenli aidiyeti meghul diğer bir kaftan göze çarpar. Bu vitrinlerin karşısına duvar yakınında dikine duran diğer 3 vitrine bir kaftan, Abdülhamit I (1842-1918) in gri yün kumastan palto ve lâcivert pantolondan mürekkep bir takım elbiseleri ile, Mehmet Resad'ın (1844-1918) sırma bir takım elbiseleri yer alır. Salonun ortasında ise yatkı vaziyette, sağ tarafta bir ve sol tarafta iki olimak üzere üç büyük vitrin vardır. Bunlardan sağ tarafının içine Fatih Sultan Mehmed'in ölümü zamanı sirtunda bulunan lâcivert düz atlatacak kaftanı yerleştirilmiştir. Sol taraftaki iki vitrinin birisinde Genç Osman'ın öldürülüğü zaman sirtundan çıkan beyaz atlatacak kanlı kaftanı, ve diğerinde Abdülaziz'in intihar ettiği anda üzerinde bulunan kanlı elbiseleri görülmektedir.

Bu suretle tam 40 adet vitrinle tamamlanan 1. ncı bölmeden sonra açık bir kapı ile 2. ncı bölmeye geçilir. Burada da duvarlarda asılı seccadeler, kenarlardaki sıralı vitrinlerde bulunan kumaşlar ve ortadaki vitrinlerde tes-

hire arz olunan çocuk elbiseleri, pabuçlar ve kumaş örnekleri seksiyonu tamamlar. Kapidan girilince sağdan itibaren 1. ncı vitrinde 16-17. ncı yüzyıl yastıklık çatma kumaşları görülmektedir. Dört parçadan sağdan 1. ncı yi teşkil eden, büyük ve küçük lale çiçeklerinden mürekkep kompozisyon ile köşelerdeki nar motiflerinden ve bordürlerdeki karanfillerden ibaret desenli kırmızı ipek ve sırma çatma, Türk Kumasıhgının 16 ve 17. ncı yüzyillardaki harika dösemelik nümulerinden biridir. 2. ncisi yine içleri tamamen karanfil ve lale dallarıyla doldurulmuş büyük palmet veya çınar yapraklarının süslediği mükerrer desenli bir kumaştır. 3. ve 4. ncı parçalar da kırmızı üzerine sırma ile dokunmuş mükerrer yelpaze şeklinde çok büyük karanfil motifleri ile süslüdür. Yanındaki 2. ncı vitrinde yine çatmadan yastık yüzü için yapılmış 17. ncı yüzyila ait dösemelik kumaşlar yer alır ki bunlardan biri zemine tele işlenmiş yelpaze şeklinde karanfil, diğer ise içleri karanfil ve lale motifleri ile dolu oval madolyonlar ile bunların aralarını doldurulan çiçekli zıpkı desenlidir. 3. ncı vitrinde yine 17. ncı yüzyıldan kalma iki çatmadan yastık yüzüğü bulunmaktadır. Bunlardan biri kırmızı zemine yapılmış içi tamamen lale ve diğer motiflerle dolu büyük dairevi, değeri ise sıklamış renkli güllerden mürekkep desenlidir. ncı vitrinde 16. ncı yüzyı-

la ait bir kemha teşhir edilmektedir. Bu kemha üzerine geniş, mavi yılankavı hatlar arasında kalan lale ve diğer çiçek motifli pek güzel bir kumaştır. 5. ncı vitrinde 17. ncı yüzyıla atfolunan iki kemha kumaş yer alır. Bunlardan birisi kırmızı zemin üzerine yapılmış içlerini çiçek motifleri dolduran büyük oval desenli, diğeri ise iki helezoni hat arasında kalan açık kırmızı üzerine işlenmiş mükkerr stile kararfil motiflidir. 6. ncı vitrinde 17. ncı yüzyıldan kalma biri altın telli çatma, ve diğer seraser denilen kumastan ikili parça vardır. Çatma, kırmızı, mavi, yeşil, açık kahve ve siyah dokunmuş parlak çiçek motifli, seraser kumaş ise beyaz zemin üzerine san telle dokummuş mükkerr herati motiflidir.

Ortadaki 1. ncı vitrinde Süleyman I in koyu yeşil atlatacak çocukluk elbiseleri ve açık yeşil renkte çocukluk çakşırı, Selim I in sarı üç benekli, kırmızı renkteki çocukluk kaftanı ve Ahmet I in yine kemhadan kırmızı ve altın renkli büyük oval motifli çocukluk elbiseleri yer alır. 2. ncı vitrinde yeşil renkten Murat IV in çiçekli ipektan bir takım çocukluk elbiseleri Ahmet I in kemhadan büyük oval motifli kırmızı çocukluk kaftanı ve yine IV. ncı Murad'ın oğlu şehzade Mshmet'in seraser kumastan çocukluk elbiseleri ile bir çift edik ve gedikten mürekkep çocuk pabucu bulunmaktadır. Üçüncü vitrinde Fatma Sultanın (Mustafa III ün kızı) çiçekli çocukluk elbiseleri Hibetullah Sultanın (Hamit I in kızıdır) çocukluğu ait kürklü iki kaftanı görülmektedir. Dördüncü vitrinde ise Salih Sultanın 18. incı yüzyıla ait çiçekli kırmızı atlatacak bir ve çiçekli beyaz selimiye kumasından küçük çiçek motifleri olmak üzere üç elbiseleri bulunmaktadır. Yerdeki 4 vitrinden birincide aidiyeti meghul 17.18. incı yüzyıllardan kalma kum kürkten beyaz kahve rengi gizgili ve yesil puvanlı bir kaftan, ikinci vitrinde ise yine beyaz kahve ve pembe motifli 17.18. incı yüzyıla ait kum kürklü kaftan, üçüncü vitrinde 17. ncı yüzyıldan kalma kahve renkli samur kürklü kaftan ve nihayet sonuncu ve dördüncü vitrinde de Beyazid'in oğlu şehzade Korkut'a (1470-1513) ait yakası ve üç parçaları mavi astarlı koyu kırmızı dali kadife den bir kaftan yer alır.

Resim : 2

Karagöz'de "Muhavere,"

Yazar : Metin ANC

Biliyoruz bir Karagöz oyununda üç ayrı bölüm vardır: Mukaddime yani giriş veya öndeyis; muhavere yani söyleşme; ve fasıl yani oyuncunun kendisi ve olaylar dizisi. Genel olarak muhavere Karagöz oyununun iki başlığı olan Karagöz ile Hacivat arasında gelir. Genel olarak diyorum çünkü daha aşağıda göreceğimiz gibi ara muhaveresi'nde iki kişiden daha çok kişiler bulunmaktadır. Muhavere'lerin fasıl'dan ayrılığı, birincinin salt sözü, olaylar dizisinden syrılmış, soyutlaştırılmış olmasına dayanır. Bunların görevi Karagöz ve Hacivat gibi iki başlığının kişiliklerini, özelliklerini, gerek ses, gerek yaradılış ve yetişig bakımdan birbirlerine karşıt düşen özlüklerini tanıtmaktadır. Bu bakımdan Orta Oyununda Pisekár ile Kavuklu arasındaki tekerleme (1) ile aynı görevdedir.

Karagöz üzerinde birer kitap yazmış olan Selim Nüzne, Gerçek ve Nurullah Tilgen muhavere'lerin belli başlıklarını adları vermişler fakat bunların konularını açıklamamışlardır. Selim Nüzhet Gerçek şu adları vermiştir: Akıl; Babam öldü; Bekçi; Bilmecə; Çamaşır İpi; Çevre; Gel geg; Hasta; Hayır hiç; İftar; İsim değiştirmə; Kul; Külbasti; Masana; Mektep; Musiki; Nasihat; Nazire; Rüya; Seyahat; Turşu; Yazma; Zurna. (2). Nurullah Tilgen'in kitabından yer alan muhavere adları sayıca daha kabariktur. İşte şu muhavere adları yer almıştır: Ağalık; Akıl; Arap Kılı; Asma; Ayrılık; Baban öldü; Bekçi; Bilmecə; Ciğerci; Çamaşır; Çevre; Doktorluk; Düğün; Emanet para; Esas hayal; Gelgeç; Hacivat kızı; Ham hum; Hasan efen-di; Hasan efendi isim; Havuz; Hayır, hiç; İftar; İktisat; İtibar; Kayık; Kul; Külbasti; Kütahya; Mangız; Masana; Meddad; Mektep; Muayene; Musiki; Nasihat; Nazire; Ölüm; Rüya; Saat; Sahte hasta; Sarıyer; Seyahat; Turşu; Üç güller; Yağlı börek; Yalan; Yazma; Zurna (3).

Muhavere'leri konuları ve biçimleri bakımından genişli ayrımlarda inceleyebiliriz. Bunnardan başlıcası fasıl'a ilintisi olmayan muhavere'ler, fasıl'a ilintisi olan muhavere'ler iye iki ana bölüme ayrılmıştır. Muhavere'ler çoğunlukla fasıl'dan yanı oyunun kendi-

sinden bağımsızdır, ancak bir iki muhavere ile fasıl arasında konu birliği bulunabilir. Örneğin Hayali Memduh'un «Karagöz'ün evlenmesi yahut Üç sevdahlar» adlı oyununda muhaverede Hacivat Karagöz'e kaçıran karısını yerine bir başkasıyla evlenmesini öğretir, ve böylece muhavere ile fasıl'ın konuları birbirlerine bağlantılıdır. Gine Hayali Memduh'un «Salıncak Sefası» adlı oyununda muhavere bir iş tutmak üzerinedir, netekim fasıl'la bağlantısı vardır, iş olarak salıncak işletirler. Ritter'in yayınladığı «Yalova Sefası»ndaki Muhavere'de Karagözün ailesiyle gezinti yerine gideceği geber, fasıl'ın konusu da böyledir. Bir de «Kayık» oyununda bir ek muhavere'de denizcilikle ilgili terimler sayılır. Bazi muhavere'lerde muhavere'nin kendi konusunu bittikten sonra muhavere'nin sonunda fasıl'ın konusu üzerine açıklamalar yapılır. Örneğin «Ferhad ile Şirin»in geleneksel muhavere'si Hacivat'ın müzik terimleri üzerine bilgiligine dayanır, fakat sonunda Hacivat Ferhat ile Şirin efsanesini Karagöz'e anlatır. Fakat bu gibi birkaç örnek dışında muhavere'ler ve ara muhavere'leri fasıl'ın konusundan ayrı ve bağımsızdır. Bu bakımdan da isteğe göre uzatılıp kısaltıldığı gibi bir başka muhavere ile yer değiştirebilir.

Bilinen en alışmış muhavere'lerin dışında bir takım muhavere türleri de buluruz. Bunların kendine göre bir bigimi, tartımı vardır. Örneğin gel-geç muhaveresi de Karagöz ile Hacivat arasında geçmekle beraber öteki muhavere'lerden değişik bir yolda gelişir. Buna iki örneğini Ritter'in yayınladığı «Kanlı Nigâr» ve «Sünnet» oyunlarının muhavere'lerinde buluruz. Bunda Hacivat bir misra Şirin efsanesini Karagöz'e anlatır. Fakat bu misra ölçü, tartım ve uyak bakımından benzeyen fakat saçma bir misra söyleşir gider, ve muhavere bu yolda Hacivat ve Karagözün gidip gelmeleriyle uzayıp gider. «Sünnet» oyunundaki gel-geç muhaveresi'nin bir özelliğidir, perdenin içine kurulan küçük bir hayal perdesinde küçük boy Karagöz ve küçük boy Hacivat arasında yapılmış olmalıdır. Nitelikim bu oyunu Hayali Memduh «Karagöz'ün sünnet olması, veyahut hayatı içinde hayatı» diye ad-

ARAŞTIRMALARı

İndirmiştir. Bu muhavere sırasında büyük Karagöz'ün de söylemeye karışığı olur. Bu türde bir başka muhavere de çifte Karagöz'lü muhavere'dir. Bunda iki Karagöz kargilaşır, biri de Karagöz olduğunu ileri sırrerek birbirlerinin sözlerini tekrar ederler, araya Hacivat girer, sonunda ikinci Karagöz kovalar ve Karagöz ve Hacivat muhavere'lerine kaşlar. Bu türdein yayılmışlığı «Bahçe» oyunun başında vardır. Bu Orta Oyununda başvurular bir usta, tek gösterisi olup buna «Çifte Karagöz Oyunu» adı verilir. Gene böyle değişik bininde bir muhavere türünde «zurumluk muhavere» adını ve belibiliriz. Bu muhavere türünde her sözün sonunda Karagöz ile Hacivat birbirlerine vurur. Bir Örneğin «Salıncak» oyununun başında muhavere'de Karagöz ile Hacivat birbirlerine vurur. Hacivat'ın övüç sözcük ve Hacivat'ın övüç sözcüğünü andıran bir saçma sözden sonra vurur. Bir de hamhum-garaç muhavere'si vardır, bunda Karagöz Hacivat'ın her söyledigini ya hamhum ya da şarap diye yaşıttır. Bir de ara muhavere'si vardır, bu fasıl'a lağımadan önce muhavere'yi uzatmak için bir ek muhavere'dir. Konu bükünden bu fa-sıl'dan bağımsızdır, bununla beraber bu muhavere'ye üç, dört kişi katıldığı olur. İşte bu tazi ara muhavere örnükleri: «Mandira» oyunundaki ara muhavere Çelebi, Hacivat ve Karagöz arasında geber. Bunda Karagöz Hacivat ve Çelebi arasına girer, Çelebinin giyimine taşır. Hacivat Karagözü Çelebiye tamır. Karagöz ile Çelebi yatan söyleme oyunu çınarlar, Karagöz çınarı laçınar, «Kırgınlar» adlı oyununda ise Karagöz, Hacivat ve Karagözün karısı arasında açılış muhavere'sinden sonra gelen ara muhavere'si Arap kılı. Hacivat ve Karagöz arasında geber. Arap kölesi satmak Karagöz'e düşer, Arap «Arap okla ölümlü?» diyecek Karagöz'ü döver. Karagöz de bunun sebebi Hacivat'tan çınarır, sonunda Arap hem Karagöz'e hem Hacivat'a vurur. «Tahmis» adlı oyunada Karagöz, Hacivat ve Karagözün karısı arasındaki açılış muhavere'sinden sonra gelen ara muhavere'si de Karagöz Karagözün bilgisini yoktur. «Meyhane» adlı oyunun muhavere'si de Karagöz'ün çocuğuñ görüldü eksiksiliği tizerimedir. Bir muhavere'de de Hacivat Karagözün babasının öldüğüñ söylemesi üzerine hastalıklarla flintili deyimleri sayıp döker. Bir muhavere'de de Hacivat Karagözün babası Hacivat'tan çınarır, sonunda Arap hem Karagöz'e hem Hacivat'a vurur. «Tahmis» adlı oyunada Karagöz, Hacivat ve Karagözün karısı arasındaki açılış muhavere'sinden sonra gelen bir muhavere'de Hacivat Karagöz'e canbazlık terimlerini sıralar. Kayık oyununun muhaveresinde de Hacivat denizcilik terimlerindeki bilgisini gösterir. Sünnet oyununun rauhaversinde de Hacivat oyun adlarını sıralar.

yapıstırır, fakat ters yapışır. Burada ke-netçi ile beraber muhavere'ye katılanların sayısı beşi bulmaktadır. «Bursah Leyla»da açılış muhaveresinden sonra iki ara muhaveresi gelir. Bunların birincisi Ermeni ile Karagöz arasında ikincisi Kayserili ile Karagöz arasında söyleşmedir. Gerek Ermeni gerek Kayserili Karagöz'den alacaklarını isterler. «Meyhane» adlı oyunada açılış muhaveresinden sonra Hacivat, Laz, Karagöz ve arada Karagöz'ün karısının da arada sıradır karıştığı bir ara muhavere'si vardır. «Kanlı Nigâr» adlı oyunada da bir ara muhavere'si vardır. Bunda Karagöz kapayı aç dedikçe karısı çocuğa ninni ile beraber kapayı açmayağını söyler, gekisirler.

Buraya kadar görülen daha çok alışılmış muhavere biçiminin dışında kalın muhavelerlerdir. Alışilateden muhavere türlerini konularına göre bazı ayırmalarla uydurabiliriz. Ancak hemen baştan söylemek gereken bütün bu muhavere'lerde ortak nokta muhavere'nin yanlış anlamalarla gelişmesidir. Bir muhavere türünde, Hacivat bilgisini ortaya döker, bir konuya flintili bir takım kelimeleri, terimleri sayar döker, Karagöz de bunlara yanlış anlamalar verir. Örneğin «musildi» adı adınlara bilgileceğimiz muhavere'de Hacivat musiki üzerinde makam, usul adları gibi teknik terimler sıralar. «Dört işlem» adını verebileceğimiz bir muhavere'de Hacivat önce malların, topakların yönetimiyle ilgili terimleri daha sonra da toplama, çikarma, çarpma ve böme üzerinde sorular sorar. Bir muhaverede Hacivat İstanbul'un belli başlı bölgelerinin, yerlerin adlarını sayar. «Okul ve eğitim» adını verebileceğimiz bir muhavere'de Hacivat Karagözü okuduğu derslerden sinayarak onun bilgisizliğini ortaya koyar. «Timarhanes» adlı oyunadaki muhavere'de de Hacivat Karagözün bilgisini yoktur. «Meyhane» adlı oyunun muhavere'si de Karagöz'ün çocuğuñ görüldü eksiksiliği tizerimedir. Bir muhavere'de de Hacivat Karagözün babasının öldüğüñ söylemesi üzerine hastalıklarla flintili deyimleri sayıp döker. Bir muhavere'de de miras üzerinde sorular sorar. «Canbazlar» oyununun sonuna gelen bir muhavere'de Hacivat Karagöz'e canbazlık terimlerini sıralar. Kayık oyununun muhaveresinde de Hacivat denizcilik terimlerindeki bilgisini gösterir. Sünnet oyununun rauhaversinde de Hacivat karısı da karışır, Karagözün eşiği ikiye bölündür, kemerli eşiği ile parçasını birbirine

Bir muhavere konusu da Hacivat ile

TÜRK FOLKLOR

Karagöz arasında bir yarışma, yenişme biçimde gelişir. Bunda daha çok bir oyun oynanır. «Sahte Gelin» adlı oyunun muhavere'sinde «masana oyunu» gibi. Bir başka muhavere'de sonu hane ile biten kelimeleri sıralılar. Karagöz bazen zorluk çeker, her bulusta bir birlerine vururlar. Bir muhavere'de yarışma şiir söylemeye, tanzir veya benzek yoluyla yapılır. Hacivat'ın söylediği beyit veya dörtlügün tartımı, uyak bigim bakımından benzerini fakat anlamsız bir karşılığım Karagöz söyler. Yarışmaya muhavere'den birisi de bilmecesini bulmaca söylemeye dayanır. Bir başkası da yalan söylemeyecektir.

Bir muhavere konusu da tipki orta oyun tekerleme'lerinde olduğu gibi önce olmayacak bir olay gerçekmiş gibi anlatılır; sonra bunun bir düş olduğu anlaşılır. Hayali Küçük Ali'nın «Karagöz Dans Salonda» adıyla yarınlaştığı oyunda Karagöz Hacivat'la bir kahveye gittiğini, içiklerini ödeyecek parası olmadığını, kahve kutusuna saklandığını, oradan cezvede pişirildiğini ve kahve olup kendisini bir tiryakının içtığını, onun midesine gittiğini ve kusunca dışarı çıktıığını anlatıktan sonra hepsinin bir düş olduğunu açıklar. «Ortaklar» oyununun muhaveresinde Hacivat iki güzel kadına rastlamıştır, arkalarından gider yerlerini öğrendikten sonra onların evine gider, eğlenir, kadınlarla yiyp içip eğlendikten sonra yatak odasına gider, sonra yataktan düşer, sonunda düş olduğunu söyler. Bir başka muhavere'de Karagöz yanın seyretmek üzere minareye çıkar, bir deli de arkasından gelir, ve Karagöz'ü minareden aşağı atar, oysa kahvede uykuya kalmıştır. Bu muhavere'nin ikinci yarısında Karagöz olmuş bir olay anlatır. Oğluyla gezmeye gitmiştir, bir kadının ardına düşer, evine kadar izler, sonunda, pegesini açınca kendi karısı olduğunu görür.

Belli bir konu gevresinde toplanabilen muhavere'lerin yanısıra belli bir konu türlerine girmeyecek muhavere'ler de vardır. «Çamışır ipi» adı verilen bir muhavere'de Karagöz Hacivat ile ipte sallanırken konuşur. Bir başka muhavere'de Hacivat Karagöz'ü klimin doğrudüğünü sorar, bütün ailesini Karagöz doğurmıştır, ve her birinin adı için bir sebze adı bulup yakıştırır. «Hayır, hiç» adı verilen bir muhavere'de Hacivat yalandan hasta olan Karagöz için sözde yiyecek öteberi

alırmış gibi yapıp onu aldatıyor, ve «Hayır hiç» diyor. Karagöz bunun acısını çıkarmak için satıcı olur, Hacivat gene «Hayır hiç» der. Karagöz durumu hep gidip karısına anlatır, karısı Karagöze kelime hecelettilir. Bir muhavere'de Karagöz ile Hacivat helva üzerine konuşur, bu muhavere'nin sonunda Karagöz, zün karısı Karagöz'den eve alacağı öteberiyi yapıp döker. Bir muhaverede de «takımı ne yaptın?» sorusu üzerine gesitlemeler yapılr. «Turşu» adını verebileceğimiz muhavere'de de Hacivat kendi karısını övp Karagözün karısını kötüler, karları hamama gitmişlerdir, hamamda turşu yiyesi üzerine bir söyleşmedir. «Zurna» adını taşıyan bir muhavere'de de ipe sapa gelmez bir takım sözlerden sonra Karagöz zurna çalar ve bunun üzerine konuşulur. Bir muhavere'de de Karagöz kuyuya soğusunu diye sarkıtılan dolmaları yemek için kuyuya düşmüş gibi yaparak kuyuya iner. Sonra ailesiyle gezintiye gidecektir, Hacivat ta gitmek ister.

(1) Metin And, «Orta Oyununda Tekerlek», Türk Dili, Şubat 1963.

(2) Selim Nüzhet Gergek, Türk Teması, İstanbul 1942, sa. 83-84

(3) Nurullah Tilgen, Karagöz, İstanbul 1953, sa. 15-16.

Derlemeler :

İNSAN ORGANLARI ÖZERİNE

Atasözleri ve Deyimler

Toplayan : Hayret M. TÜRMEN

I — AĞIZ

Ağzı açmak. Ağzı açmamak. Ağzı açtırırmak. Ağzı ağıza. Ağzı ağıza vermek. Ağzı aramak. Ağzı burun birbirine karışmak. Ağzı birliği etmek. Ağzı bozukluğu. Ağzı dalası. Ağzı değişikliği. Ağzı dil vermek. Ağzı dil vermemek. Ağzı dolusu. Ağzı kâyahası. Ağzı kalabalığı. Ağzı kalabalığını getirmek. Ağzı kavağı. Ağzı kavgası. Ağzı miski el elması. Ağzı nişanı. Ağzı otu. Ağzı satmak. Ağzı şakası. Ağzı tadi. Ağzı tadi ile. Ağzı tanburası. Ağzı tanburası calmak. Ağzı tüfeği. Ağzı tütinü. Ağzı yapmak. Ağzı yasmak. Ağzı yemesse yüz utanmaz. Ağzı yerse yüz utanır. Ağzı yüreğin taşkınlı söyler. Ağzı yoklamak. Ağzı almamaz. Ağzı almak. Ağzı dat dile feryat. Ağzı düşmek. Ağzı koyacak birsey. Ağzı tat boğaza feryat. Ağzıdan ağıza. Ağzıdan gikan başa değer. Ağzıdan dolma. Ağzıdan kapmak. Ağzı açık. Ağzı açık ayran delisi. Ağzı bir karışık açık kalmak. Ağzı bir. Ağzı bozuk. Ağzı bozuk diline perhizi yok. Ağzı burnu yerinde. Ağzı büyük. Ağzı büyük olana kepeç kaşık. Ağzı çelikli. Ağzı değişimek. Ağzı çiris çanına dönümüş. Ağzı gevşek. Ağzı havada şasın. Ağzı kalabalık. Ağzı kara. Ağzı kilitli. Ağzı kulaklarına varmak. Ağzı kurusun. Ağzı pek. Ağzı sıkı. Ağzı pis. Ağzı sulanmak. Ağzı süt kokmak. Ağzı torba değil ki büzülsün. Ağzı yanmak. Ağzı yanan bir daha uslanır. Ağzına aptesle almak. Ağzına baka kalmak. Ağzına baktırmak. Ağzına bir parmak bal çalmak. Ağzına bir kemik atmak. Ağzına bir şey veya bir çöp koymak. Ağzına bir zeytin verir altına tulum tutar. Ağzına burnuna bulastırmak. Ağzına geleni söylemek. Ağzına kadar. Ağzına layık. Ağzına sakız olmak. Ağzına sızmak. Ağzına sürmemek. Ağzına taş almış. Ağzına tüketmek. Ağzına verilmesini beklemek. Ağzına vur lokmasını al. Ağzında bakla islamamak. Ağzında bakla mı var. Ağzında bir bakla olmak. Ağzından baklayı çıkmak. Ağzından bal almak. Ağzından çıkmak kulağı duymamak. Ağzından çıkış kulağı işitmez. Ağzından dirhemle gürmek. Ağzından dökülmek. Ağzından dıştırmamak. Ağzından girip burnundan gürmek. Ağzından

II — ALIN

Alın aklı. Alın damarı. Alın damarı çatılamak. Alın derisi. Alın derisi değil ya davul derisi. Alın doğruları. Alın düzlemi. Alın İslamlamak. Alın teri. Alın teri ile kazanmak. Alın yazısı. Alın yazısı başa gelir. Alın yazısı kollar değiştiremez. Alınna yazılan başa gelir. Alınında yazılımış olmak. Alın açık yüzü pak. Alınım karışıkları. Alınım karıştı. Alınının ar damarı çatılmış. Alınının damarı çatılmış. Alınının kara yazısı. Alınının akyula. Alınım açık yüzüm pak. Alınunda şeytan tüyü var. Alınının teriyle kazanılmış.

III — ARKA

Arka arkaya. Arka arkaya vermek. Arka çevirmek. Arka üstü. Arkası üstü. Arka vermek. Arkadan bırakmak. Arkada kalanlar. Arkadan düşman yüzeye dost. Arkadan düşman yüzeye gelince dost olur. Arkadan vurur garşı köpeği. Arkadan vurmak. Arkana taşları düşmüştür. Arkamda gömleğe inanım kalmadı. Arkası kalındır. Arkası kalındır sopası komaz. Arkası kesilmek. Arkası pek. Ar-

Saz Şairleri :

Yozgatlı Zemini

Yazar : Mahmut İŞİTMAN

İnsanın peşinden garip başından
Neler gelir, neler geber sevdigim.
Yaktım derunuma derdin acağım.
Sardı yanın hanumanın saçagım.
Beni öldürmeye aşkin birağım
Biler gelir, biler geber sevdigim.
Felek oğlesini bize yetirdi.
Fırak-ı hasretle ığım bitirdi
Zemini bir Kuzu buldu yitirdi.
Meier gelir, meier geber sevdigim.

II

Bir acaip zamaân içinde kaldık. (!)
Belâ sitem gelir hep ive ive
Zügürtük, dert ile hayra daldık.
Biz dilenci oduk paralar civâ.
Ekserisi terk eyledi namazı
İbadet, itaat, nazû niyazi
Ekmek Tavşan oldu biz olsuk Tazi.
Yorulduk, yosulduk hep kova kova.
Hak sahibi gelir başa derilir
Yaka paşa mahkemeye varılır.
Ne matlubat biter, ne bor verilir
İş böyle giderse, com kara Devê.

Eski bereketler bilmem ne oldu.
Cemîli mahsulat sarardı soldu.
Kahve, Şeker, Tütün bahasın buldu.
Zemini muhtaçtır bir çakım Kayâ

III

Budur arzuhalim, leb-i zühalim
Yazdim hasb-i hâlim sultanım sana
Ruz-i seb hayalim, arz'u vusalim
Mehtab-i cemaiin efkanım sana.
Yekfur İlyakatım sabr-u rahatım
Böyledir ädetim, var itaatim
Kalmadı takatim çesm-i afetim
Kulluktur hacetim, a camim sana.
Zemini bir kuşdur, kerem gönüldür.
Hâli pek müşküldür, ruhları güldür.
Sağların sünbüldür, leblerin müldür.
İster isen öldür, kurbanım sana.

IV

Destanlı Zemini (2)
Dinleyin sözümü arif-i dâna
Edeyim sizlere dürü tüyeyen.
Hüseyinabat hakkında ne alâ
Yaptım lâyikiyâ ben bu destanı.
Karagözün evcîsinde bir maya
Görünce aklını ben verdim zâya

(Devamı var.)

ARASTIRMALARI

Karagüçük Zade Hüseyin Kâhya
Sevdim tabiatın begendim onu.
Erenler yatağı Hüseyin Gazi
Kıldım namazımı ettim niyazi
Bürcü evliya'nın merdi hicası
Hüseyin babadır hem dervîşanı.
Eskiyapar'da biz kıldıkkararı
Hanedenârlarının yoktur zararı.
Musa Kâhya gibi vardır merdanı
Niçin zemmedeyim öyle insanı

Kicik'da Halil Kethüda'ya bak
Hayvana yakındır, insana irak
Ali Efendi'de var güzel ahlâk
Sevdim tabiatın, begendim onu.

Kara Mahmut Kötü Köyün adamı
Bulunmaz onlarda adam hemdemî
Çolak Mustafa'nın başına gem'i
Takip gezdireyim dağı' yabanı
Çomar'a varmadan bildik orası
Daim methodeler Haydar Ağası
Hep sarhoştur İmatlığın alayı
İsi işaret ile, geber zamanı.

Oradan inince, Hüyükk'e savuş
Hüyükk hanedanı bir Hasan Çavuş
Kalinkaya Köyün kağmaya çalış
Kel Hasan gibi var, çok tezviranı

Alamas'ın güzelleri yahşidir.
Her birisi Şah Sanem'in eşidir.
Güre'nin adamı bütün vahşidir.
Kababel'in boş kafalı insanı.

Ol Mehmet Bey'e ki bulunmaz misâl
İşin ihsan etsin Gani Zülecel
Garipler yoldaş Harâlli Bilâl
Halk eksik etmesin ol hanedanı:

Hışır'ın adamı yüzleri nûrsuz
Deli Bekir Oğlu, hırsız edepeiz
Keven'i'nin ayakları çorapsız
Anlaşılmaz Düşlice'nin lisani:

Akpınar halkının sakalı işi
Kılavuz halkı da bütün Kürt nesli
Görünce sevmeye onlar hevesli
Mirnav, mirnav eder erkek misali,

Kızılız tez verir blişim zati
Damalan'ın adam değil suratı
Ahbaplar güzelî canlar afakı
Kul ettim onlara ben Yozdag'ını

Akmiran'ın güzelleri dolası
Höçküllü Köyüne kahretsin Kadir
Koçasar dilberi emsalsiz nadir
Edepsizdir Yenice'nin insanı

Sincan muhaciri kimse saramaz
Kuyumcu da hayra şerre yaramaz
Kayayük kötü desem olamaz
Ahmet Çavuş gibi vardır merdanı

Büyük Sögütözü'nün güzel edası
Değirmendere'ye yakın arası
Merkep tabiatı Bekir Kâhyası
Mustafa Kâhya'ya dökün samanı

Aşik olan hiç kimseden korkmasın
Bu destana kimse kusur takmasın
Yavaş varın Pergem halkı ürkmesin
Zira etrafına yakın ormanı

Alaca'ya geldik Merkez-i kaza
Bazısı gönlümé verdiler ceza
Bazisinin methin edeyim size
Ehli derununda vardır irfanı

Hurşit Efendi'yle Sadık Efendi
Onlardır gönlümün hem dil-pesendi
Yaremin merhemî Müdür Efendi
Muradına nail etsin Hak onu

Belâlardan emin etsin onu Hak
Saklasın Bilâl Hallâk-i Mutlak
Ne âlâ tabiat, ne güzel ahlâk
Zemini söyledi böyle destanı

V GAZEL

Var ey nâme bu gün cânâna bir dem hasbu
hâleyle
Dühen aq cümle hâlim söyle azm-i perru bâl
eyle

De bunca sergüzestim küse-i gayrette
zarımdan
Enin ettiklerimden durma her dem bahs-i kal
eyle

Yetişsin gâresiz bu derdime bir gâresâz olsun
De vâdi-i vuslattaki bî-mecâle bir meçâl eyle

Görünce pâyine yüzler sürüp dîvân-i tânzim
et
Nasıl ârâm eder bensiz şunu bir hoş sual eyle

Zemini bendesinin fırkıtiyle yandığım bildir
Benim hasret gözümle Seyri Sultana selâm
eyle

(1) — Zemini bu şiiri, zamanında Anadolu'da olan büyük kithâk için yazmıştır.

(2) — Bu destanla Zemini Yozgat ve Alaca köylerinden bazılarında yaşayan halkın iyi ve kötü taraflarını anlatmıştır.

onya Folklor ve Etnografyası :

Konya Yemekleri

-||-

Yazan : Selçuk ES

S O N D U R M E

İki kaşık kadar sade yağ eritilip iki bardak su ilâve edilir. Az yağlı 250 gram kadar kısmen küflü de olsa makbuldür) tuluk peyniri ufalamp içersine atılır, kaynatılmaya bırakılır. Fokur fokur kaynayan bu suyun içeriye evvelce doğranmış hazır veziyette bulunan ekmek (Kuru olanı daha makbul) döküllip, doğruda sofraya getirilir. Kis günleri bilhassa sabahları kahvaltı olarak yenmesi çok ezzetli olur, kaşığı tabana daldırıp kaldırdıktan sonra emmis haldeki peynir kaşıklla beraber tazanın itibaren sürek gelir. Peynir tuzu olduğu için tuz ilâve edilmez, az olursa ekmek itmeden evvel bakup kâfi mikarda atılabilir.

P A P A R A

Papara yemeği de bir nevi sündürme geldi olup, burada peynirin yerini soğan alır, bol tuz atılır ve bilhassa kuş gecesi peşmanı toplantılarında peşmanı çekiliptir. evvel kurulan yer sofrasına evvel papara doju kulaklı lenger getirilir. Etrafına大臣 tahta kaşıklarla yemeğe başlanır. İnsan da su ihtiyacı baş gösterince de papara kalır, yerini peşmanı tepsi alır. Paparamın yapılışı söyledir :

İki kaşık yağ eritilip, iki baş kuru soğan ince doğranmış vaziyette emmiş yağı karıştırılır. Kızarmadan evvel su ilâve edilerek kaynatılmaya bırakılır. Bir avuç tuz atmayı unutmamalıdır. İyice kaynayan yağlı ve soğanlı su (su iki tig bardak olacak) atışten indirilip evvelce hazırlanmış doğranmış ekmek (tandır ekmeği olursa gerek sündürmede ve gerekse paparada çok lezzetli olur) döküllererek sofraya getirilir.

A R A B A S İ

Arabası bir yemelek olarak görüldürse de aslında iki çeşit yemeğin ayrı ayrı kaplarda ve bir arada sofraya konulmasıyle meydana gelir. Simdi turuncu birinci kısmını ve en önemlisi ligil eden hamurdan hazırlayalım.

A R A B A S İ H A M U R U

Kalabalığa göre yarım veya bir kilo un

alinır, içerisinde herhangi bir yabancı madde bulunmaması için bir defa elenir. Kenarı yüksek bir tencereye iki su içersine azar azar bu undan döküllerek karıştırılır. Maksat un püttürlemesini. Ayrın halini aldıktan sonra harh ateşin üzerine konarak mütemadiyen karıştırılmaya başlanır. İyice koyulduğundan sonra kıvama gelmiş sayılır. Bunun, yanı hamurun piştiğini anlamak için kırmızı renk kömür ateşi maşa ile alıp hamurun içine batırılır. Ateş sönmeye hamur pişmiş demektir. Suyunu emmis olduğundan derhal atışten indirilerek sini veya tepsi lenger dökülür. Soğumaya bırakılır. Hamura tuz atılmaz. Hamur tuzsuz olarak kalacaktır.

A R A B A S İ Ç Ö R B A S I

Haşlanmış tavuçun suyu süzükden süzülür. Bir tencereye yarım su bardağından biraz fazla un konur. Bir kaşık sade yağ ile karışır. Bir kaşığı tabana daldırıp kaldırır. Un penbeleşince, hazır bulunan tavuksuyu azar azar döküllerek ve mütemadiyen karıştırılarak eritilir. İçerisine tavuçun beyaz veya bud eti ile, yureği, cigeri didiliip parçalara ayrılarak konur. Biraz tuz ilâve edilir. Acısından frenk biberi parçalar halinde atıldıg gibi, belki fazla acı seven olmaz diye, bilâhire konmak, üzere biber atılmaz. Artık çorba hazırdir. Fikir, fikir kaynadıktan sonra atışten indirilip taza dökülür.

Sofraya daha evvel hazırlanmış olan hamur tepsi konur. Ortasına tas konacak şekilde bir yer daire halinde kesilip açılır. Tas buraya oturtulur. Çorbanın üzerine bolca acı kıızı biber dökülür, arzu etmeyecek dökmez, soğuk hamurdan bir kaşık alıp sıcak çorba ya batırılaştı hamur ağıza atılarak gignenmeden yutulur. Arabaşının üzerine tatlı olarak peşmanı veya kenevir helvası, hevenk üzümü, kavun gibi tatlı seyler yerinir. Arabaşında aranan hususiyetler sunlardır :

Arabası hamurunun yenirken soğuk olması lazımdır. Arabası bir kuş yemeği olduğundan hamur buz tutarsa okadar makbul sayılır. Çorba çok sıcak ve çok acı olacaktır. Dikkat edilecek münham bir nokta da, arabası yenirken hamurun çorba içersine düşürülmeli

A B A S T I R M A L A R I

nesidir. Kim hamurunu çorba içersine düşürse, arabası ziyafeti çekmeye borçlu sayılır.

K O N Y A B Ö R E K L E R I

Konyada İstanbul biçimini su böreği, sigara böreği, alt üst böreği ve diğer börek çeşitleri gayet güzel yapılr. Bunlardan yalnız Konya'ya münhasır olup taşraşların bilmediği börekleri tarif ediyoruz.

T A N D I R B Ö R E G İ

Tandır böregini yapabilmek için evvelä tandır lazımdır. Tandırın ne olduğunu tarif edip bunun hakkında izahata geçecek olursak mevzuat dışına çıkacağımızdan kısaca Konyada ekme yapmak üzere yerliler tarafından tamamen çamurdan yapılp kurutulduktan sonra toprak içersine gömülen tandırı anlatılmış. Bu, altdan, yan tarafından soba deliği genişliğinde hava deliği bırakılan, alt kısmı geniş, üst kısmı geldikçe daralan, 40-50 santim genislik kalan ters oturtulmuş orta boy bir kazana benzeyen yerli firmanızdır. Burada yapılan ekme, börek ve gevreklerin kokusu, lezzeti ve nefaseti tamamen başka olup, daima istah açar.

Tandır börekleri iç malzemesine göre isim alır. Mesela iç peynirli ise, peynirli tandır böreği, kuyruk yağı almış kuyruk bakiyesi Kıkırdaklı ise, kıkırdaklı tandır böreği diye isim alırlar. Böreğin pişirilmesi, hepinden aym olup içlerin hazırlanması biraz değildir. Yağsız beyaz peynir, yahut tuluksız peynirinden yarım kilo alınır. Kuru veya taze soğan, birkaç baş, ince ince doğranır. Biraz maydonoz, biraz karabiber, biraz da tuz saçılarak hepsi yoğunlup hal edilir. Hazırlanmış ekmeğin hamurundan, bir miktar alınarak el ile genişletilir, bir kısmına bu içten konur, hamurun diğer kısmı bunun üzerine kapatılmak suretiyle börek hazırlanır, tandırın sıcak duvarına yapıştırılır.

Böylece iç bitinceye kadar börekler tandırda yapıştırılır, pisenler alınarak lengeriye doldurulup, sofraya getirilir. Kıkırdaklı ve kıymalı tandır börekleri de aynı şekilde pişirilip, kıyma ve kıkırdığa ince soğan ve maydonoz konur, tuz atılmaz, zira kıyma veya kılardak tuzludur.

C A R Ş I B Ö R E G İ

Eti börek te peynirli, kıymalı, kıkırdaklı olarak içlerine göre hazırlanır. İç hazırlıkları

aynen tandır böreği gibi olup, burada tandır yerine çarşıda ekmekçiler ekmek hamurundan uzun uzun yapıp pişirirler. Tepsilere yiğarlar. Böreği hemen evine götürün kimse, sıcaklığını kaybetmeden üzerine tereyağı sürürek yumuşak hale getirir. Bu böreklerin arasında tatlı olarak pekmezle karımsız tahan, karış helvası, tel kadaflı yemnesi makbuldür. Yazın ise üzüm, karpuz ve kavun ye melidir.

S E D İ R L E R B Ö R E G İ

Sedirler böreği veya halk arasında saç böreği dediğimiz böreğin hamuru ve içi söyle hazırlanır :

Börege davetli olanların adedine göre bir veya daha ziyade hamur yuğurulur. Biz burada yarı kilo un alınmak suretiyle tarifini yapacağız. Bu miktar una yarı avuç içi kadar tuz ilâve edilir. Su ile karıştırılarak hamur yoğunlur ve yumurta büyüğündünde parçalara ayrılır ki bunun ismine bez denir. Bezeler hamur mikdarına göre 10-20 adet olabilir. Hamur bezeleri bir tepsi içersine dizilecek üzeri kalınca bir bezle örtülür, biraz dillendirilmeye bırakılır. Geçen bu zaman zarfında az yağlı beyaz peynir (yağsız da olabilir) veya tuluksız peyniri uفالanır, bir kaç tane kuru yahud taze soğan, bir miktar kara biber, biraz da maydonoz ince içe kıylır, hepsi birden karıştırılır. Peynir 250 gram, soğan da iki baş olsa kafidir. İçin fazla olmasından hoşlanan kimse peynir miktarını artırabilir.

Dinlenmeye bırakılan beze tepsi hamur tahtası yanına getirilir. Burada dikkat edilecek noktalar şunlardır : Ocak, hamur tahtası, börek malzemesi tepsi birbirine yakın mesafele olacaktır.

Hamur tahtası üzerine bir tutam un serpilek üzerine bezelerden birisi konur, oklava ile bu beze ince vaziyette ağılmaya çalışılır. Açılan hamurun yarısının sağ ve sol tarafına doğru hazırlanmış içten kaşık ile azar azar saçılıp suretiyle o tarafı içlenir. Bu defa iç konmayan taraf yavaşa kaldırılır iç bulunan tarafın üzerine katlanmak suretiyle üstü örtülür ve kenarlar parmak uğularıyla sıkıca bastırılmak suretiyle iç dökülmesi önerilir. Börek hazır vaziyete geçmiş olur. Şimdi sıra pişirmeye gelmiştir.

(Devamı var)

Folklorcularımız :

METİN AND

Yazar : Bora HİNÇER

Metin And

Yurdumuzun tiyatro, bale ve halk dansları araştırmacısi değerli yazar Metin And 1927 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesini ve İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdi, iki yıl da Londra Üniversitesinde öğrenci oldu. Ancak asıl ilgisinin tiyatro ve baleye olduğunu anlayarak bu alanlarda çalışmaya başladı. 1954 yılında ilk yazılarını yazmaya başladı, 1956 yılında Rockefeller Vakfının verdiği bursla Amerika ve Avrupa ülkelerinde bir yıldan fazla tiyatro ve bale üzerinde çalışti. Ayrıca çeşitli burslar ve çağrılar üzerine İngiltere, Fransa, Rusya, İskandinav memleketleri, İtalya, Almanya, Hindistan ve çeşitli Asya ülkelerinde çeşitli tarihlerde incelemeler yaptı, konferanslar verdi, kongrelere katıldı. Şimdiye kadar su kitapları yayımlanmıştır :

- 1) Gönlü Yüce Türk, Ankara (1958)
- 2) Kırk Gün Kırk Gece, İstanbul (1959)
- 3) Dances of Anatolian Turkey, New York 1959.

4) Kavaklı Hamdi'den Üç Orta Oyunu, Ankara 1962.

5) Dionisos ve Anadolu Köylüsü, İstanbul 1962.

6) Bizans Tiyatrosu, Ankara (1962).

7) Ata Tiyatrosu, İstanbul 1963.

8) A History of Theatre and Popular Entertainment in Turkey, Ankara 1963.64

9) Türk Köyü Dansları, İstanbul,

1964.

Hazırlığım bitirmek üzere olup yakın da yayımlanacak kitapları şunlardır:

1) Kukia, Karagöz, Orta Oyunu;

2) Oyun ve Büyü;

3) Türk Köylüsünün Yassayı ve Inançları, (İngilizce);

4) Eski İstanbul'da Tâlusu Frâncier'in Tiyatro ve Operası.

Ayrıca Türkçe ve yabancı dergi ve gazetelerde binden fazla yazı, makale, inceleme yayımlanmıştır. Encyclopédie dello Spettacolo adlı İtalyan ansiklopedisinin Türkiye maddesini ve Oxford Theatre

Companion adlı tiyatro ansiklopedisinin 3. basımı için «Bizans Tiyatrosu ve Türk Tiyatrosu» maddelerini yazmıştır. Ayrıca radyo programları hazırlamakta ve Üniversitede dersler vermektedir. Forum dergisinin iki kez sahiplüğünü yapmıştır. Halen Ulus gazetesi tiyatro ve bale eleştirmenidir. Ayrıca yayınladığı kitap şeklindeki Türkçe ve İngilizce eserleri yanında belgelerle dolu araştırma ve incelemelerini, Forum, Devlet Tiyatrosu, Türk Dili, Türk Folklor Araştırmaları, Değişim, Dost ve Opus gibi dergilerde yayımlamaktadır.

Metin And, Türkiye'de şimdiyodeğin, hiç alışılmamış şekilde, geniş ve derinlemesine alıcı toplayan ve onları değerlendirmekle birdenbir tiyatro, bale ve dans alanında önde gitti. Metin And, eski ve yeni Dünya tiyatro, dans, bale ve halk oyunlarını daha evvel incelediği içindir ki Türk seyircilik oyunlarını bu kadar zengin ve metodlu şekilde ortaya koymabilmektedir.

Yurdun Dört Bucağından : 13

Giresun, Türküler, Mânileri ve Aşıklar

Yazar : Sadi Yaver ATAMAN

Karadenizin yeşil cenne, limp okunduğundan dert yan- zevk duyuyordu. O kadar içle- ti Giresun'u da, yıllarca evvel makta idi. Ustalıkla çaldığı nıyor ve havasına giriyyordu ki, türküler ile tanışmamış. «Uy bağlaması, hayatı boyunca bâzan yüzü sapsarı oluyor, etinden bırakmayan bu işli halk adeta fenslikler geçiriyordu, fa- kat yine de sazi elinden bırak- miyordu. Türkülerini yazarken, parçayı tekrar etmesi gerekti, rılmemesi büyük bir haksızlık sayıyordu. Giresun'da bu- lunduğum 15 gün, yanından, hiç ayrılmayan bu «ihvan aşkı» ni, sadece bir bağlamacı değil, aynı zamanda kafası zengin folklor malzemesi ile dolu bir canh hazine olarak tamdım.

Karadeniz yahı bölgесинin, iclere doğru yapılacak araştır- malarda mukayese imkânı ve recek merkez şehirlerinden biri olan Giresun'un, kemence ve horon bölgesi (Hopaya kadar) ile, bağlama ve oturak havası bölgelerinin (Orta ve bir kısım Doğu Anadolu kesimi) folklor özelliklerini de kapsayan bir ortak şehir manzarası göster- mesi, ayrıca dikkati üzerine çekmektedir.

Folklor araştırmalarında en sağlam ve güvenilir kaynak o mahallin gün görmüşlerdir. Bunlara folklor babası demek yerinde olur. Giresun'un Küçük Hüseyini de, gerçek bir folklor babası idi. Ne yazık ki, mukadder akibet, en sonunda onu da bulmuş ve Giresun folkloru onun sahunda tipik bir men- subunu kaybetmiştir (I). Bu gün Radyolarımızda çalınıp çağrılan Giresun türkülerinin çoğu, bu giングörmiş halk mü- sikisi babasından alınmış ve onun delikanlı hafızasından aktarılmıştır.

1958 yılının Ağustos ayında, ikinci defa gittigim Giresun'da, ilk işim yine onu aramak oldu. Bir süre evvel bana yazdığı bir mektupla, halk müsikisi anlayışını duygulu bir ifade ile anlatarak, memleklet türkülerine rağmen artıq olmasından sevinç duyduğunu, fakat türkülerinin (razılığ olma- dan) yalan yalan piâklara ca-

MİCAN

Giresun
K. Hüseyin'den

nun, Karadeniz yahı boyu halk resun'un Usta bağlamacıları musikisine tesir sahasını gös- dır. Bir dernek kurmuşlar, ha- reketli bir çalışma birliği için şayandır. Karadeniz bölgесinin de, Memleket kültürune hizmet kuyu kesimini sınırlandırırken, genel olarak Zonguldak, Giresun, Giresun-Hopa gibi iki bö- lümde ayırmak gerektiğini daha evvel de kaydetmiştim. Birinci bölüm Oturak havası, Kırk ha- va, Karşılama, Sallama, kısmen Zeybek ve Horon (2/4, 4/4, 5/8, 7/8, 8/8, 9/8) sahasına, ikinci bölüm Karşılama, Sallama, Ho- ron ve kısmen oturak havası (5/8, 7/8, 16/8) sahasına gir- mektedir. Bu ayırma, bölgenin karakteristik görünüşü ve özel- igidir. Bu bölgelerde de, hiç tıpkı Yurdun dört bucagına tam bir takım tesirlerin iz- eri ve örnekleri de vardır. Gi- resun'da rastlanan «Oturak ve Zeybek» havalarında, esas bö- lelerine ait karakter, mahalli zeliıkler kazanmıştır. Müzik ve yunlarındaki hareket ve canh- kla, tarihi münasebet ve tesir- t düşında, başı başına bir bö- le özgüllüğü gösteren Giresun'da başlı araştırmalar ve incele- eleri yapıldığı takdirde, bu urt kösemizi de ince değerleri kültür canlılıklar ile daha fazla tanımak mümkün olacaktır.

Burada candan yardımia- t gördüğüm Nevzat Kumas, odet Kumas, Orhan Yılmaz, man Kalyoncu, Tuncer Kal- len, Ahmet Yücesan, Bur- t Yılmaz, Giresun müzik törünü yaşatan değerli telerdir. Hepsı de aydın ço- lar. Orhan Yılmaz, Giresun dorunu derinliğine tamamak istemek amacıyla çalışmalar- tı. Memleket iktisadiyatında önemli yeri olan Fındığın, bir tasarruf sistemi ve maddi ölümlerle değerlerdirilmesi yanın- da, bir de estetik görüntüsünü ile gönüllere tesiri vardır ki. Fin- dik denilen bu yeşil pürçekli cevahir tagı, efsane efsane, tür- kü türkü dile gelmektedir.

İstanbul Radyosundaki olsaklar Havalari Ses ve Saz İşi çalışmalarımıza da ka- zanın Ahmet Yücesan, Gi-

resun'da fındık hayat de- mektir.

Millî toprak mahsullerimi- zin başında gelen fındığın, de- niz aşırı pazarlardaki sürümü, çok eski yillarda ve kökü onl- cincü yüzyılda, Cenevizillerin Karadeniz ticaretine kadar da- yanmaktadır. Konu gerçekten ilgi çekicidir, benim gibi merak edenler de bulunur diye bu hu- susta ögrenmeklerimi kısaca yazmayı müناسip gördüm.

Fındık ürününün dış ticar- et sürümünne ait yazılı vesika, İspanya kralı Üçüncü Hanrı'nın 1403 yılında, Timürenk nezd- ne gönderdiği elçi heyeti baş- kani Roygotzalez Kolovo'nun Madrid milli kitaplığında bulu- nan el yazması seyahatnamesi- dir. Bu zat, seyahatnamesinde 17/Eylül/1403 de Trabzon'dan kaptan Nicolos Gojen idaresin- deki Fındık yüklü bir Gemi ile 25 günde İstanbul'a gittiklerini yazmaktadır. Bu bilgiye göre, Karadeniz kıymalarından dış ul- kelere fındık ulaştırmaının belli tarihi, bugün işin 562 yil ileri- sine gitmektedir. Türk fındık- larının dış pazarlarda geniş ol- ğuide tanınması ise, ilk defa 1851 yılında Londra'da açılan milletlerarası sergiye gönderil- mekle başlamıştır.

Memleket iktisadiyatında önemli yeri olan Fındığın, bir tasarruf sistemi ve maddi ölümlerle değerlerdirilmesi yanın- da, bir de estetik görüntüsünü ile gönüllere tesiri vardır ki. Fin- dik denilen bu yeşil pürçekli cevahir tagı, efsane efsane, tür- kü türkü dile gelmektedir.

Bir yanda tığ gibi delikan- lilar, bastıkları yeri tozuta to- zuza Horon teperken, öte yan- da alata gengi kızlar, yeglin her

kas (Kabri XV. yüzyılda, Tür- besi XIX. yüzyılda yapılmış, Giresundadır) bir fındığın kabuğu ile deryayı geçip İslâm ordularına Giresun'un fethini sağlamış ve bir fındığın içi ile Orduları beslemiştir.» Gerçekte, bu zatın Giresun'un Pontoslu- lardan Türklerle geçmesini ha- zırlamış olduğunu tarih yaz- maktaadır. Böyle bir kahrama- nin efsaneleşmesinde, fındığa kutsalik veren ve :

Yine yeserdi funduk dalları
Acep ne olacak yarin halları

Türküstünde, «yeşeren Fin- dik dalları ve yarin halları» halkın duygusal zenginliğinin ve bu üründe, ne kadar bağlı ol- duğumuz veciz misâllini teşkil etmektedir.

Beşli, yedili, sekizli ve do- kuzu «Çotanak»ları ile (III), Giresun fındık dallarında sür- legmektedir.

Giresunda Kayıklar Kızlar Funduk ayıklar

Diyen bir türküler var ki, kızların fındık ayıklarken gös- terdikleri el kabaklıluğunun ritm canlılığını ifade etmektedir. Zaten yahı boyu türküler, top- raklarında yaşayan insanların kaynağmasıdır. Türküler gibi oyuları da tipki Karadeniz'in oynak dalgaları gibidir. Rah- metli Mahmut Rapig hocamız, hamisi balığının denizden gökün- ca hoplayıp ziplamasını ve tit- remesini Karadeniz'in atık oyularına benzetti. Giresun- luların tüfekle oynadıkları oyun Karadeniz usagiının göz pekligini, gevikliğini ve savaş gücünü gösteren canlı ve ma- nahn figürlerle doludur.

Bir yanda tığ gibi delikan- lilar, bastıkları yeri tozuta to- zuza Horon teperken, öte yan- da alata gengi kızlar, yeglin her

rengi ile daldan dala, bahçeden bahçeye çümüşlenen fındık omânipleri söylüyorlardı :

Atma türkü atarım
Yüreğini yakarım
Funduğunu dizi eder
Boğazına takarım
Funduğuna gaga derim
Darılmış şaka derim
Sen beni bastırırsan
Ben sana ağa derim
Havalalar kararıyor
Yine yağmur yağacak
Funduk harmanımız
Bu yıl kişi kalacak
Gideyorum yayläye
İki at bir katırla
Sana funduk yolladım
Ye de beni hatırla
In dereye dereye
Kuru funduk bulursun
Yalvarırken al beni
Sonra pişman olursun
Funduk dalda bir sıra
Yarım gitti Misra
Koyun olsam yayılsam
Yarımın arı sıra
Funduk kirdim iç ettim
Yaylalara göğ ettim
Yarım senin yüzünden
Ben bu canı hiç ettim
Yaylanın giminende
Funduk versen yer misun
Haydi dediğim sıra
Benimle gelir misun
Ey Funduğum Funduğum
Dallarına konduğum
Ben sevdimde el aldı
Odur benim yandığum
Funduk dalda teklemle
Kız fistanın ekleme
Yarım gitti gurbete
Gelir diye beklemeye
Funduk kabuğu köz oldu
Arkamızdan söz oldu
Yâre fena dediiler
Yüreğim göz göz oldu

1961 Anadolu turnemizde Giresun'da bir gece bile kala- kaybettik. Ölümü öyle ani ol- madık, ertesi gün Erzincan'da bulunabilemek için, konseri mü-

ANADOLU BANKASI
SİZİN EŞİNİZİN ÇOCUKLARINIZIN kısacası
AILENİZİN BANKASIDIR

Feza Rek. 19 — 28

takip, gece yarısı hemen hare- ket ettik.

vefat etti de, bir zaman arkada- şı onun öldüğünü anlayamadı. Rahmetlinin ruhunu şadetmek için programınıza onun türkülerinden de almanızı can ve gö- nülden arzuluyoruz» biz de al- mistık.

(II) Mican bu havalı ün- salmış ve Rumlara dehset ver- mis bir eşkıyanın adıdır.

(III) Çotanak diye Fındık topaklarına denir. Bir dalda dokuza kadar Fındık toplarına rastlandığı söylenir.

Cönklerden Derlemeler

K A T I B İ

Derleyen : Cahit ÖZTELLİ

Evliya Çelebi «Seyahatnâmesi»nin (c. 1. 838 — 639) kaydına göre, zamanının ünlü âşıklarını sayarken Kâtibî'den de «Celep Kâtibî» diye bahseder. Buna bakarak araştırmacılar Âşikî «celep» yani koyun tüccarı sanmışlardır. Oysa celep sözü bugünkü anlamda koyun tüccarı demek değildir. Kâtibî'nin Dördüncü Murat ile Bagdat seferine de katıldığıını biliyoruz. Bir koyun tüccarı işini gücünü bırakıp aylarcı süren seferlere katılmaz. «Celep» o çağda ve tarihlerde «âşık saraylarda bulunan acemi oglanlar» anlamındadır. Buna göre şair bu sınıfın kâtibidir. (balkınız : İ.H. Uzunçarşılı, Kapukulu Oacakları, s.40 ve aynı yazارının Osraanlı tarihi, c.3, kısım 1s.247).

Aşağıya bir dörtliğini aldığımız sürrinde de âşık kendisini «kâtibî» olarak tanıtmıyor. Aynı zamanda bu dörtükte adının Osman olduğunu bildiriyor ki bunu ilk defa biz haber veriyoruz.

Tabibler bulmadı derdime gare
Er böyle gerekir sâri yâre
Küfre mi girersin ey kalbi kare
Halîn nedir desen Kâtib Osman'a

Sadettin Nûzhet «Kâtibî» adlı eserinde ayrıca bir de Kâtibî adında bir şairi ele alarak kısa olarak verdiği bilgiler arasında adının Ahmet olduğunu bir beytine dayanarak ileyi sürüyor. Oysa bu beyitteki ad şairin değil sevgilisinin addıdır. Ve surasını da belirtelim ki bu şair de Kâtibî'den başkası değildi. Vezin zorunuyla dolayısıyla arasında bu şekilde sondağı ilişkilendirilmiştir. Yalnız Kâtibî'nin çağdaşı bir âşık daha vardır. İçindeki tarihlerden on yedinci yüzyılda yazıldığı kesinlikle bilinen büyük bir cönkte «Kâtibî». Sâni adında olduğunda kudretli bir ozana rastladım. Aynı cönkte Kâtibî'nin de şirleri bulunmaktadır; bu ad yakınılığı dolayısıyla ikincisinin Kâtibî'nin grağı olabileceğini düşünüyorum. Geçen yazımızda (1 sayılı) bir koşmasından verdigim Kâtibî Oğlunun da Kâtibî'nin oğlu olması mümkünündür. Çünkü yenerilerin oğulları coğu zaman babalarının adlarını kullanmaktadır. (Kâtibî ve Kâtibî oğlu da he de çok bliği almış üzere bakınız : Sadettin Nûzhet, Kâtibî, Sühulet Kültüphanesi, 1933).

Şimdiye dek yayımlanmamış şiirlerini verirken birincisinin Dördüncü Sultan Murat ile birlikte Iran seferine gitmişinde söylediğim anlaşılıyor.

İslâm askeri yüz, gazâ kasidine
Hazretin sancağın çeküp gideriz
Her birimiz seyi alup eline
Adûnun hatırın yüküp gideriz

Atımız kühelyân astıdır soyu
Sad ile Fırat'tan igerler suyu
Kimse doğru yoldan şasmasun deyû
Alâmet taşırı diküp gideriz

Gazilerin tir ü keman elinde
Tirkeşî sağında, seyi solunda
Ser vermek için gazâ yolunda
Günahlarımıza döküp gideriz

Biz Gazi Hünkâr'ın peşine düşüp
Konup göçüp nice vâdiler aşüp
Taşkınlular gibi kaynayıp çoçup
Acem iklimine aküp gideriz

Kâtibî bu yolda geçti özünden
Gaziler kâmili seger sözünden
Ma'nîler söyleyüp bâtin yüzünden
Serile eflâke çöküp gideriz

***

Su karşısından gelen dilber
Sana kurban olayım mı
Gönül, aşkin okur yazar
Sevdi canım öleyim mi

Gayrilara gönü'l kattın
Kulunu yabana attın
Sevdigim beni terkettin
Seni Hakk'a salayım mı

Mahabbetin candan midir
İştiyakın gamdan midir
Bu synılık benden midir
Bunu Haktan bileyim mi

Ask yolunda mihnet ile
Geçti gönüm firkat ile
Daima bu hasret ile
Be insafsız öleyim mi

Kâtibî düşürdün derde
Deli gönü'l aşkin serde

ARAŞTIRMALARI

Tenha bulduğum yerde
İntikamım alayım mı

***

Çekme sitem hangerini bana yâr şimdiden gerü
Kalmadı sende hakikat yürü var şimdiden gerü
Kalmadı meccâlim gün zaman elvermedi
Gönlümüz yabana attı: rüzgâr şimdiden gerü
İki idem bozbulanık sel olup ta çağladım
Ahde vefa kilmayan dildâri andım ağladım
Soyunup dervîş misali egnime post bağladım
Gitti namus, gitti gayret, gitti âr şimdiden gerü
Seni benden ayıranın kibleden dönsün yüzü
Kör olsun desem hadâd, kanla dolsun gözü
Aramızda bir dağ olmuş nice bir düşman sözü
Şöyle bil ki oldu işim ahi zâr şimdiden gerü
Rüzu şeb hâkipayne ol yâre minnet eylemem
Kadir kıymet bilmeyen dildâre minnet
eylemem
Kâtibî der yâr iğün agyâra minnet eylemem
Yaktı hasret, yaktı fırkat, yaktı nâr şimdiden
gerü

***

Yine gönü'l efendisin arzular
O sahî, âligeñ ne zaman gelür
Siyah zülfü mah yüzünde bölünür
Kâkili perîgen ne zaman gelür

Zülfü mâha benzer, rûhları gence
Lâlî mercan lebi, dehâni gence
Boyu servi semen hem belli ince
Kemer zer-nîsanım ne zaman gelür

Güzellerin sahî, hüplerin hâni
Dür-ile yakutur yârin dehâni
Hastaya şifadur cevâhîrkâni
Ol lâli Bedehşan ne zaman gelür

Seni sevdiceğim szzdiler mola
Eski yaralarım gezdiler mola
Goneca gülüm beni arzular mola
Kâtibî der, ol cânâni ne zânan gelür

***

Sâlinup yanına geldi yine cânâni bu gece
Eyle sankim gökten indi mâhi tâbân bu gece
Zülfü Leylâ'sını dökmüş henüz ol mâh yüzünde
Sanki cennetten giķuptur hûri gîlman bu gece
Gülen, rûyun gürûben cümle ol üftâdeler
Şemîne pervanevâs kuruidu devran bu gece
Halkı, âlem görүcek Yûsuf, Sâni dediler
Kén'an elinden geldi Misr'a sultan bu gece
Kâtibî cânâni ile bir iş-iâ nûş eyleyslim
Hak verüp bâki kalursa bize devran bu gece

Bize gelen KİTAPLAR

* Metin AND : «Kavuklu Hamdi'den Uç Orta Oyunu». Büyücü Hoca, Fotoğrafçı, Esikci Abdi. Forum Yayınları: 5. Eserin başında Orta oyunu üzerine eserin sahibi tarafından yazılan bir önsözle bir Orta oyunu bibliyografyası vardır. 12x17 boyunda, 296 sayfa, 5 lira.

* Prof. Nurettin Sazi KÖSEMIHAL : «Avrupa ve Amerikada Demokrasi ve Sosyoloji». İstanbul Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, sayı 17-18 (1932-1963) den aynı basım. 24x17 cm. boyunda, 34 sayfa.

* Shepard B. CLOUGH : «Uygur Türk Tarihi». Varlık Faydalı Kitaplar: 44. 17x12 boyunda, 240 sayfa, 5 lira.

* Orhan KEMAL : «İspinozlar». Oyun 3 perde. Varlık Tiyatro Serisi: 14. 17x12 boyunda, 78 sayfa, 2 lira.

* Orhan HANGERLİOĞLU : «Başlangıçım dan Bugüne Kadar Muthuluk Düşünceler». Varlık Faydalı Kitaplar: 43. 17x12 boyunda, 232 sayfa, 5 lira.

* Raymond RADIGNET : Oktay AKBAL : «İçimizdeki Şeytan». Roman. Varlık Büyük Cep Kitapları: 246. 17x12 boyunda, 88 sayfa, 2 lira.

* Melih Cevdet ANDAY : «Konuşarak». Denemeler. Dönem Yayınları: 1. Deneme Elegitri Dizisi: 1. 19x14 boyunda, 128 sayfa, 5 lira. Posta Kutusu 23, İstanbul.

* Jean Paul SARTRE : Mahmut S. KILIÇCI : «Altona Mahpusları». Oyun. Dönem Yayınları: 2. Oyun Dizisi: 1. 18x14 boyunda, 148 sayfa, 5 lira.

* Cemil MERİÇ : «Kind Edebiyatı». Şiiriyle, felsefesiyle, masalıyla, bes bin yıllık geçmişle. Dönem Yayınları: 3. İnceleme Dizi: 1. 19x14 boyunda, 272 sayfa, 7,5 lira.

* Abdülkadir İNAN : «Yasa, Töre - Türe ve Seriat». Türk Kültürü Araştırmaları. Yıl: 1, 1964. Sayı: 1 den sonra basım. 103. sayfadan 110. sayfaya kadar 7 sayfa. 24x17 boyunda.

* Saraybosna Millî Müzesi : «Glasnik, Zemaljstvo Muzeja U Sarajevu, Etnologija». Nova Serija. Sveska: XIX. Sarajevo — 1964. Yıllık. 29x21 cm. boyunda, 312 sayfa.

Hatay Ağzı'nın Gramer Özellikleri

Yazan : Cevher İhsan MİSKİOĞLU

Hatay, zengin dil, özellikleri bulunan bir ildir. Yerleşik Türkmenlerin, ayrıca Anadolu'dan ve yurt dışından gelen güçmenlerin özellikleri bu zenginliğin kaynaklarıdır. Bilhassa «Hatay ağzı» üzerinde daha önce gelişilmiş olmasının bu nedeni ilin, bu doğduğum tilkenin ağzı üzerinde çalışma arzumu doğurdu. Bu konuda işlemiş kaynaklarından bu iş göründüğü kadar kolay değildi. Bir plan dahilinde bunu başarmaya çalıştım. Tarihini inceledim. Gramer özellikleri ve Hatay ağzına tesis eden yabancı diller üzerinde durdum. Ayrıca komşu illerle ilişkileri test ettim. Masallardan örnekler verdim. Türkü ve māni çeşitlerine orjinal örnekler aldım. Ayrıca mektup çeşitleri yazdım. İki ve üçlu konuşmalardan derledim. Hatay'a has deyimler üzerinde durdum. Hatay'ın yetiştiği halk ve divan şairlerinin dil özellikleri taşıyan şirlerden bazı parçalar aldı. Ayrıca daha çok Hatay damgası taşıyan bulmacalardan derledim. Bilhassa Hatay'a has kelimelerle Hatay'da kullanılan özelliklerin kelimelerden bir sözlük meydana getirdim. Ve nihayet faydalandığım kitapları sıraladım.

Bütün bu anlatışlarla mükemmel bir eser meydana getirdiğim, samılmasın. Bir ilin işlememmiş ağzı üzerinde çağşmanın ne demek olduğunu dil sahnesinde galisaneler iyi bilirler. Sayın Ömer Asım Aksay 20 yıl çalışıp, üm mükemmeliyet halinde yayınladığı «Gazi, antep Ağzı» için birçok kusurların ve eksiklerin olduğunu bayan ederse, bizim kısa bir süre

GRAMER ÖZELLİKLERİ

Gramer özellikleri bakımından Hatay gerçekten büyük bir önem taşır. Bir yandan vokal diğer yandan konson değişiklikleri yanında assimilation dis-simulation'a sık sık rastlandığı gibi kelimede harfler yer değiştirir. Bu arada haylian kelimeler olup bir kismın da sırı bu mutlakta kullanılır.

Bu değişikliklerin bir kısmı burada işaretliyelim: Vokallerde görülen değişiklikler:

A—E değişikliği

(Bu değişiklik birinci ikinci veya üçüncü hecede olmaktadır.)

Annap — Ennep

Antalya — Anteke

Ahraz — Ahrez

Barmil — Bermil

Ankebüt — Enkebüt

Fahlı — Fehli

Halka — Heleke

içinde hazırlamaya çalıştığımız bu tezimiz imanlı küçük bir halkın yanında gümen olan ayretten öteye geğemez.

Her zaman ve her konuda olduğu gibi tezimi alırken ve işlerken de bana gerekli yardımaları esirgemiyen pek kıymetli hocam Prof. Dr. HASAN EREN'e gönlü dolusu teşekkür etmeyi vazife sayarım.

Bu çalışmamı sahadaki mütevazı eserim, ilerde bu konuda gelişacaklara küçük ve faydalı bir kaynak olabilirse gerekten mutluluk duyacağım. Türk Folklor Araştırmaları'nın 7ci cildinin 145ci sayısının 2463 üncü sayfasında eserimin «Hatay Ağzına başka dillerle Komşu illerin etkisi» kısmı «Hatay Ağzı Üzerine» başlığıyle yayınlanmıştır. Şimdi ise Hatay Ağzının Gramer özellikleri bölümünü sunuyorum.

I——I değişikliği :
İbrık — Ibrık
İbrahim — Ibrahim
Mühim — Muham
Cırtayne — Cirteyne
Hırnis — Hırnis
Hicil — Hicil
İzbandut — Izbandut
İmbik — Imzik
Kileyde — Kileyde
Tıskıt — Tıskıt
Çizgi — Cızık v.s.

O——Ü değişikliği :
(Ö)les — Üles
Ölet — Ület
Özge — Üzge
Tehhüs — Tehhüs
Övez — Üvez
Ödürkü — Üdürkü
Lehlöh — Lehlöh
Kömele — Kümele
Höccet — Hüccet
Göverti — Güverti v.s.

O——U değişikliği :

Tombul — Tumbul
Podra — Fudra
Boymak — Buymak
Fanos — Fanus

Hoyrat — Huyrat
Hozu — Huzu

Labbot — Labbut

Limon — Leymun v.s.

I——Ü değişikliği :

Çiftlik — Çiftlik

Konson değişikliği :

Taş — Daş

Pigirmek — Bişirmek

Anneb — Anneb

ARAŞTIRMAK ALANI

Apşirmek — Apğirmek

Pathcan — Badılcan

Perkitme — Berkitme

Çizgi — Cızık

Çimdirik — Çimzik

Domuz — Donguz

Hatice — Hadice

Gibi — Kimi

Masal — Metel

Ödestirmek — Odeştirmek

Şekirt — Şegirt

Bu genel değişikliklerden

sonra şimdi de değişiklikleri

özel olarak sıralayalım.

C——D değişikliği :

Kurdalamak — Kurcal-

mak

Sondaki f — p

Elif — Elip

G — K

Gölge — Kölge

Gömmek — Kömmek

ğ, n, y Konsonları değişimleri :

Değişmek — Denişmek

Düğüm — Dülüüm

Konsonların yer değiştirisi:

Hırsız — Hırhız

Zincir — Cenzir

Çizgi — Cızık

Gömlek — Göynek

Serimsek — Semirsek

Ruya — Urya

Metathesés :

Cömlek — Gölmek

Toprak — Torpak

Yaprak — Yarpak

Sarımsak — Samırsak

Süpüntü — Sürpüntü

K — H değişmesi :

Cök — Çoh

Akça — Ahça

L — n — r değişmeleri :

Alnunu — Annunu

Merhem — Melhem

M — n değişmesi :

Şimdi — Şindi

P — b değişmesi :

Parmak — Barmak

Pekmez — Bekmez

Pigirmek — Bişirmek

S — Ş değişmesi :

Herkes — Herkeş

T — d Değişmesi :

Taş — Daş

Tane — Dane

t — ç Değişmesi :

Tomruk — Çomruk

Y — nn Değişmesi :

Yayık — Yannık

Z'nin çift oluşu :

Azılık — Azzık

Kazık — Kazzık

Yazık — Yazzık

Konson düşmesi :

Sağmak — Samak

K — H değişmesi :

Akşam — Ahşam

Tonsulasma :

Çeket — Çeket

Çabuk — Cabuk

Tonlulasma :

Kaval — Gaval

Kursak — Gursak

İsim halleri :

Datif, lokatif, ablatif Türkçenin ayndır.

Genitifin konsonu nasıl olur :

Bahçenin duvarı — Bahçening duvarı

Çocuğun babası — Çocuğung babası :

Instrumental, genel yazı dilinden ayrıdır. Nen ve Nen ekleriyle yapılır :

Fırçayla — Fırçayanın

C-VITAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET.
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
ilebilirsiniz.

(Radar: 12 — 29)

Yıllık abonesi: 12,

altı aylık abonesi: 6

liradır.

Yurdı düşen senelik abone :

3\$, 1£

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARı**

Sahibi: İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini FİLEN İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

Basılmış yazılar
istenece geri gönderilir.

Dizgi ve baskı :

ERSA Koll. Şti. Matbaası
Aydlılar han Cağaloğlu-İst.

evinin acılarına ortak olmak ve kederlerini nisbeten dagitarak gönüllerini almaktır. Beser altışar kişilik kafiler halinde ölü evine gelen erkeklerden biri ezberden bir miktar Kuran okur.

Kur'an bittikten sonra, evi temsil eden kimseye teker teker :

— «Başınız sağ olsun, geçmiş olsun, Allah yardımınız olsun» şeklindeki taziyelarından biri söylenilir. Gelen grup birek ikişer dağılır. Derken arkadan bir kafile daha gelir ve böylesce ölü evi dolar boşalır. Bu ta'ziye ziyareti adına Nar'da «İLK BAYRAM» derler.

6) Düğünler :

Nar'da vasat aile için düğün masrafi beş altı bin lira civarındadır. Oğlan evi tarafından geline 1500 - 2000 liralık altın ve mülceverat takılır. Parannın arta kalan kısmı da düğün tertibi ve kına kaldırılmasına gider. Düğün çarşamba günü başlayıp cuma günü sona erer. Çarşamba günü kına yakılır. Perşembe günü gelin oğlan evine icer; cuma günü ise DUVAK AÇILIR ve KAKÜL kesilir. Böylece düğün sona erer.

7) Kına Gecesi :

Çarşamba akşamı gelin kızın yakın akrabalari ve kız arkadaşları toplanırlar. Geç vakitte kadar yapılan türlü eğlencelerden sonra; gelin kızın ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Yerine göre neşeli ve ağıtlı anilar yaşayır. Defci kadın gelin kızın ağızından açıklı türküler ve ağıtlar okur. Kına havasından bir kit'a alıyoruz :

Evinizin bir kızı idim,
Östünüzde yük mudyüm,
Damınızınunu mudyüm.
Bir kız size çok mudyüm.
Ah anam anam...

Kına gecesi, oğlan evinde de yapılır. «GÜVEYBASI» adı ile bir yemek yediir. Yemeften sonra «BAYRAK DUASI» yapılır. Perşembe sabahı damadın zinde olmasını temin igerken yatılır...

Perşembe sabahı erkenden davul sesleriyle uysanır. Öğleye doğru genler; kız evinden «SAYSANA» denilen gelinin eşyalarını getirirler. Öğleyin oğlan evinin binyesine göre bes on kap yemek yerir. Yemeften sonra kahvesini içen erkekler, gelin getirecek YENGE KAFİLESİNİN önüne düberler ve kız evine giderler. Kız evine hızlı veya yavaş gitmenin bir önemi yoktur. Yenge kaflesi kız evinden gelini teslim aldıktan sonra Karinca yürüyü-

sü ile oğlan evine gelirler.

III — NAR HAVALISINDEN SEÇME FIKRALAR

Ya yak git, ya kalk git..

Aydınlanma vasıtısının gira olduğu bir zamanlar Nar'da sevilen, sayılan sözünü kimseden sakınmayan bir ihtiyara, yine Nar'in gevezesi olarak bilinen Kelle Yusuf misafir gelir. Yusuf efendi geç vakite kadar oturur. Çıralar birer birer yanar biter. Fakat Yusuf Efendinin läfi bir türlü bitmez. Ni hayet sabrı tükenen ve en son gırayı eline alan İhtiyar : — Yusuf Efendi Oğlum — bir gira kaldı, «Ya yak git, ya kalk git!» der..

Selâm Karsılığı

Maccan'ının (1) biri Ortahisar (2) bağlarına kayısı yemeğe gider. Bir bağa girer kayısları al al görince, ağaca yaklaşmadan su mübareklere bir selâm vereyim der..

— «Selâmi aleyküm Ortahisar zerdâlesi.» Kayısıya sarılmış yeşil üzüm asmasının gölgesinde yatan bağı sahibi doğrular : — «Aleyküm selâm Meccan'ın zir delisi.» der.

Bir Narlı Ankarada

Nar'ın en meşhur yemeklerinden biri de AĞPAHLA (Kuru fasulye) dir. Uzaklarda dahi Narlılar ağpahlı aralar. Ankara'da bir lokantaya giren bir Narlı garsondan ağpahlası ister. Garson müsterinin ne istedğini anlayamamakla beraber.

— Peki efendim, der. Biraz sonra doğrular gelir :

— İstedinizden kalmamış, der. Narlı hemen Ankara'da olduğunu hatırlar ve.

— Kuru fasulye efendim, diyerek ağpahlasına (ak, beyaz bakla) kavuşur.

IV — NAR VE HAVALISİNDE KULLANILAN KELİMELER, DEYİMLER VE TABIRLER

Bu son kısımda «Nar ağızı» üzerinde duracagız. Aşağıya yazdığımız kelimeleri, Narlılar kullandığı gibi Nevşehir ve civarı da kullanırlar. Nitekim; Avanos ilçesinde, Göreme, Uçhisar, Bahçeli ve civarındaki köylerde de aynı kelimelerin aynı anlamları kullanıldıklarını müşahede ettik.

Kelimeler ve Mânaları

Abarı	A... (Ünlüm)
Aba	Anne
Ablak	Tıylısz
Aba ney?	Anne o ne?

1938 de Bayburt'da Yapılan Saz Şairleri Haftası : 7

Âşık Hicranî'nın Şiirleri

Derleyen : Mahmut Kemal YANBEV

Karadır göğsün dem yeter

Kırkınden oklar astar

Aksam olur güneş batar

Giceler kara değil mi.

Bize doğru yol buyuran

Haklı haksızı ayıran

Cennet cehennem duyuran

Heçeler kara değil mi.

Nedir bu esrar sitemi

Geğer bu dünyadan demi

Tur eder bizim álemi

Niceler kara değil mi.

Dilim kalbim ile uyar

Bana kara diyen şikâr

Yoklaşın kirpiğin dilber

Pengeler kara değil mi.

Hicranî'ye deme rahîn

Tanıma ulu dergâhın

Dün kıbla nazargâhın

Hocalar kara değil mi.

O zaman Bayburt Ortaokul Direktörü olan

Nedir ey sevdigim elde bugün ferman hecelen-
mig

Neden dariñdin bilmem o mah yüzün peçelenmiş
Çektiğim sefa elinden yetişmez mi bu cefa
Bugün hesap eyledim serencamım yücelenmiş

Geleli dünyaya gülmez karalıdır bahtımız
Kahbe felek yıkmak ister atmış okun tahtımız

Zannederdim vakıt İsrak zamanıdır vaktümüz
Güneş inmiş zevalina meğer günüm gicelenmiş

Sir tabip lokman bulup ben göstermedim yare-
mi

Silmezem bu derdimendim vuslatına ire mi
Kahpe felek sitemin bu Hicran kemtere mi
Askı ferman elinden vücadum pençelenmiş,

Karacaoğlana nazire :

Bana kara deme canım

Niceler kara seçil mi

Siyah zülfür mah yüzünde

Peçeler kara değil mi.

Aş Yemek

Aşıt Bugdaylık

Avrat Kadın

Azar Açı söz

Azma Azıtmak

Babugluk Oda önlü

Bığrı Bağ başçağı

Bisal Biraz sonrası

Bomboz Beyaz

Bannak Parmak

Amani Korku

Cerek Tavan

Cingil Bakraç

Çar Baş örtüsü

Çebiş Külgük kegi

Çidrgi Ufak gubuk

Culuk Hindi

Çırabba Çıraklı

Ellağam Herhalde

Eyseri Uzun civi

Essamu ? Sahi mi?

Filke Musluk

Fuhare Fakir

Haral Büyükk çaval

Hareni Külgük kazan

Gulunge Bir hastalık

Ipta Baştan (iptida)

Kelip Küfür

Kevgir Süzgeç

Penape Küyük testi

Siracah Küfür (çiliz)

Sinaltı Sandalya

Dayh Küfür

Pürgülü Havuç

İlanç Legen

Zavar Hayvan yemi

İşengler

Allah camii alsın

Allahın gihcine uğra

Başına yıldırım insın

Bişicik dimem

Çotum çotum ol

Daylinin dibi

Dayħsi olasica

Erişmeyesice

Gadan olayim

Kelip surath

Nane yudasica

Sürtilesice

Tħiremeyesice

Zibuldak sipa.

(1) Maccan Nar'a yakın bir köydür.

(2) Ortahisar Nar'da bir mevkidir.

Mahmut Kemal Yanbeğ'in yeni gezmeğe başlıyan küçük kizi Seving hakkında söylediği iki şiir.

Saklasın yaradan ey hüsnü melek
Korkarım egyptan göz değer sana
Hidayet mülkünde dost bağcasında
Lalei sünbülden gül değer sana.

Konarsın servinin hop budağına
Reyhan, sünbül versin gül yaprağına
Yüksekliğin benzer Ağrı Dağına
Her seher vaktinda yel değer sana.
Dilim meftun oldu, gönlüm süruri
Dağıldı kalbimden ol gamin var
Gönfümün gülşeni gözümün nuri
Oelanma nazardan dil değer sana,
Ey geda Hicranı varma ileri
Gitti farz sünnetin ne kaldı geri
Muhabbet bahrinden dönelim geri
Coş eder deryalar sei değer sana.

★

Istida vereyim ol zati şane
Destur ver bizlere dileğimiz var
Görül meyvesinin çiçek bağında
Bağıla ömriline alayımız var.

Kalem kaşı, kirpikleri mah gibi
Bezenmiştir adaletli şah gibi
Yusuf Züleyhadan doğan rah gibi
Metih himmetine israrımız var.

Bu ne güldür dermesine kıymız
Hüsün pertevinin zülfü sayılmaz
Cennet Rızvanından payı pay olmaz
Böyle bir bülbüle ikrarımız var.

Seddin mateminde hem cennet olmuş
Halkı hidayetten göz kudret olmuş
Cilası äleme nübüvvet olmuş
Gözlerine himmet israrımız var.

Yeni çiçek ağmış dalla budağı
Abi zemzem akar dilden dudağı
Dil yetmez methini yazam evraka
Sanarsın ol şemsi kamerimiz var.

Geda Hicranı der edalim bülbül
Her seher vaktinda sedali bülbül
Tecelli nur doğsun ikbalen bülbül
Ol Kadir Mevlâya ricalimiz var.

★

Hicran'yi dinlemeye gelen ortaokul talebe
lerine söylemiştir.

Hos gelmişsiz budagini
Öz vatanın bülbülleri

TÜRK FOLKLOR

Methiz sırmaz dudağıma
Öz vatanın bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri,
Mektebiniz oldu tamir
Sınıflarız tahrir tahrir
Bileğiniz taş ve demir
Öz vatanın bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri.

Mislinizde Yusuf Kenan
Zihnimizde vardır ferman
Ana yurduna Kahraman
Öz vatanın bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri,
Şemsi kamer yüzüzdedir
Şanlı sancak özündedir
Güzelliğiz yıldızdadır
Öz vatanın bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri.

Öğretmenleriz bağbandır
Siz dallarında rummandır
Türk oğluyuz temiz kandır
Öz vatanın bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri,
Biraz edeyim nasihat
Yurdunuza edin gayret
Parmağınız kalem kudret
Türkiyenin bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri.

Türk oğlunun ali halin
Kalp üstüne gevher kurun
Al sancaga dayak olun
Bu öz yurdun bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri,
Vatansever olmalsız
Her duyguya duymalsız
Her meydana dalmalsız
Ana yurdun bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri.

Doğuş vatanımız Bayburt
Serefliestin aslin Bozkurt
Memleketin temiz bir yurt
Öz vatanın bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri,
Atatürk'ün zühurusuz
Bence yurdun huzurusuz
Hicran'ının göz nurusuz
Öz vatanın bülbülleri
Cumhuriyet sünbülleri.

Gümüşane Valisi Sayın Bay Ferit Nomer

ARASTIRMALARI

hakkında söylemiştir.
Vasfi hal edeyim seni namede
Devrani divana eli bağlı git
Vilâyet katında Gümüşanede
Ö yüksek huzura kolu bağlı git.

Bir name yazayımdı badi sebaya
Kadem tozunda git düşüp fırça
Duyurma sırrımı ol häki raha
Açma esrarımı dili bağlı git.

Sorar ise biz gedayı nerdedir
Söyle dersin elifdedir badadır
Çikmaz keştim dalmış gam deryadadır
Açip pervanesin mili bağlı git.

Esiriyim masuvanın deminde
Ayrılık dağında Hicran gamında
Bilmem havada mı yoksa zeminde
Meşhur kil sırrımı gönlü bağlı git.

★

Zincirimiz aşk elinde giriftarım ey Vali
Sefinemiz aşk bahrında giriftarım ey Vali
Çok reca kıldım feleğe vermedi bir yol bize
Meonun oldum Leylâ için nerde yarımlı ey Vali.

Yetmezem tecelli takdir ile tebâlie
Edep heya berkenardır, söyledim gelein dile
Sevda havanıra girdim aşkin tokmayı ile
Günbegün solmakta durur hüsün zarım ey Vali

Mızrağı aşk sinemizden dökmek ister kanımı
Kesti kuvvet kametimi zebun etti tenimi
Dertliyim kapuna düşlüm ver benim derma
Gördüğüm tabibin dermanım ararım ey Vali.

Ketmi zarım ahıtapta kaldı hep feryad ile
Gönülmü müptelâ benim daim sazla mey ile
Çeşmi abım umman oldu bilmemzim ki kim sile
Hicran evrakına düştü ihtiyarım ey Vali.

★

Hicran'ın köyü, İspir kazasına bağlıdır.
Sairin yedi nüfuslu ailesiyle beş dönüm arazisi
vardır. Borglanma kanununa istinat ederek Er-
rum Valisi sayın Bay Haşim İşcan'a su man-
zum istidai gönderiyor:

Yüksek makamından reisi vilâyet
Dileğim değildir ziyadesinden
Efradi aylesi acizdir gayet
Bu ketmi rizzikin gam belâsından.

Veliyyün nimetim arzuhal yazım,
Lütfü ihsan eyle, Matlûbum, arzım:
Yedi nüfus beş dönümdür arazim.

Noksan maşetim idaresinden.
Reisi Cumhura ben öz evlâdim
Temiz kanlı Türkür künayede adam
Bu ana yurdumdan verin muradım
Umarım kanunun bir maddesinden.

Vali Bey, kaymakam, nahye müdürü
Onlardır milletin gözünün nuru
Sizinle çoğalır gönülmü sururu
Çikardin gemimi gam deryasından.

Hozahpur köyünde matlubatım var
Bir iskân gösterin kılavım karar
Elbet dertli olan devasın arar
Gönülm mecnun olmuş pîr badesinden.

Kâtip arzuhalım yazın ferмана
Perisan halimi verin sultana
Derdimin dermanı Haşim İşcan'a
Doldursun bir saki peymanesinden.

Kerem kil bir emir buyur sultanım
Kazam İspir, Ahbunustur mekânım
Halk şairlerinden ben bir Hicran'ım
Reddetme gedayı ifadesinden.

★

Kültür Müşaviri Bey Mustafa Reşide
Kâtipler eline alsın kalemi
Kültür müşavirine arzuhalım var
Yazsan serencamım açın yaremi
O sultan katına vastu halim var.

Vasfuhal edeyim biz biçareyi
Yedi nüfus ile yüzü kareyi
Girdigâri dost et biz fukarayı
Düşkünüük elinde yaman halim var.

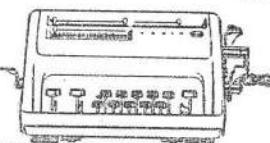
Arsız gönülm bir dem içre durmadı
Arayıp tabibi derman sormadı
Dünyada zenginlik köşkün kurmadı
Zügürlüge yüz bin istikbalim var.

Mustafa Reşit bey bu istidai
Gedir kalemleri hep mahkemeyi
Sakin reddeyleme kemter gedayı
Erenler elinden intikalim var.

Hey geda Hicranı zerrinden vurma
Açip kanadını havaya yorma
Haklı koyup gayrisine yalvarma
Yine korkan kalpte kılıkalam var.

1937 yılında yapılan Bayburt Âşıklar Haf-
tasında Hicran'ının söylediği şiirler burada so-
na ermisti. Gececek saydan itibaren aynı
haftaya katılan diğer halk şairlerinin şiirlerin
yayınlanması devam edeceğiz.

Probleminiz mi var?
Bir Facit alınız!

Sebebi? Facit tek mil hesap işlerinizi halledebilir. Bu işleri, 10 tuşlu, beş parmak ucundaki klavyesi sayesinde rahatça; sesi masseden lastik süspansyonlu mekanizması sayesinde sessizce; 15 dakikada öğrenilebilen basit kullanımı sayesinde kolayca yapar. Evet, hesap problemlerinizin halli gayet basittir — bir Facit alınız!

Türkiye Distribütörü:
Eli Burla
ve Ortakları
Galata, İstanbul

4917 66

C1-13
Perakende
fiyatı :
TL. 1950.-

FACIT elektronik hesap mak., FACIT elektrikli toplama mak.,
FACIT T2 yazı makinesi, FACIT ispirito tuş mak., FACIT portatif yazı makinesi

(Folklor : 33)

Lokman Müstahzarları

LOKMAN İLÄC

GIDA SANAYİ

BÜRO : Eminönü, Tahmisieler Kırıkkahveci Han 10-11

Telefon : 22 05 16 - 22 55 72

Gastro Gouttes (Mide damlası)
Metegastrin (Mide tozu)
Derivit (Yara ve yanık merhemi)
Deriseptol (Yara tozu)
Metekodin Tablet (Öksürük hapı)
Metekodin Şurup (Öksürük şurubu)
Algo - Liniment (Ağrı friksiyonu)
Algo - Wax (Ağrı merhemi)
Algo-Wax Sempl (Çocuk ağrı m.)
Algo-Wax Nazal (Nezle merhemi)
Hemoksajin (Basur merhemi)
Algo - Tablet (Ağrı hapı)
Morlitvit - Vitamine (Kuv. şurubu)
Elixir Kina Mete fort (İştah şur.)
Balvit (Enerji ve Kuvvet macunu)

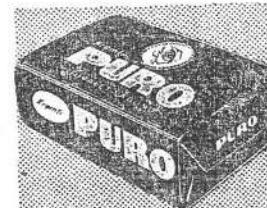
Meprol Tablet (Sinxir hapı)
Soillagen Granüle (Ekza..Kasın.)
Cuti - Cura (Cilt Losyonu)
Pedi - Cura (Ayak Banyosu)
Pilo - Cura (Saç İlacı)
Lokman Kaşe 100 llik (Ağrı kes.)
Lokman Kaşe 10 luk (Ağrı kes.)
Panason (20 Kr. Paket) Sağ. çayı
Panason (50 Gr. Alüminyum kutu)
Lokman Çayı (Afilyet çayı)
Neudent (Diş Macunu)
Cilda (El Losyonu)
Derma (Tras Losyonu)
Pasibepine (Sinxir Şurubu)

SİHHATİNİZİN KORUYUCUSUDUR

(Folklor : 32)

cildi temizler... besler... korur... çiçek gibi taze ve kadife gibi yumuşak yapar... eziye ve güzellikinizi artırır.

BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU

100 DE 100 SAFTIR

(Yeni Ajans : 418 — 33)

AGRILARINA KARSI

GRİPIN
faydalıdır

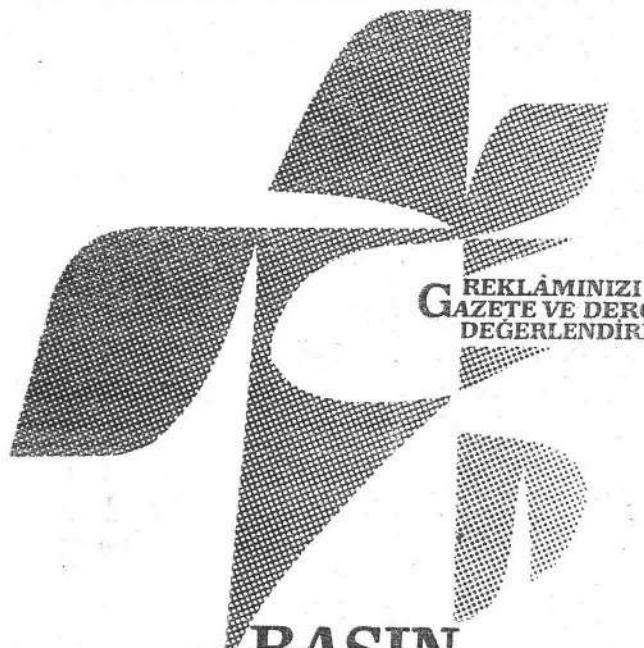
GRİPIN
4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir.

(Yeni Ajans : 419 — 35)

AKBANK

(Folklor : 34)

Baskı tarihi : 3/3/1965

REKLÂMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLÂN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlüğü :
Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01
Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın 2516 — 36)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

NİSAN 1965

İÇİNDEKİLER:

Folklor ve Toplumculuk
Kağırı, Çadır ve Tuz
Gizzik Duran'ın Ağacı
Gülnar'da Şeyhömer Efsanesi
«Hürafler ve Menşeleri»
Folklorularımız : Özcan Seyhan
Bekir Öğretmene Ağıt
Konya Yemekleri (III)
Karahan'da Ölü Gömme ve Yas Tutma
Kars'ta Tandır
Çocukların Yağmur Duası
Saz Şairleri : Yozgatlı Seyyahi
Bir Masal : Göz Ağan Babanın Kızı
Bayburt Aşıklar Bayramı : Aşık Burhani ve Şirilleri

Prof. Dr. Cahit TANYOL
Saim AÇIKGÖZ
İhsan ŞİMŞEK
Gündüz ARTAN
Aydim OY
Mehmet ERÖZ
Orhan Göksel AYDEMİR
Selçuk ES
Nail Kaya TAN
Mürsel KOSE
Avni YÜKSEL
Nizami NEFESLİ
İsmet BARLOK
M. K. YANBEY

BIZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 189

KURUS : 100